

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุนำร่องเพื่อส่งเสริมสุขภาพอย่างมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา ความต้องการในการสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องของผู้อายุในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง รวมทั้งการสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง และนำผลที่ได้จากการศึกษาไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืนต่อไป โดยการศึกษาความต้องการในการสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องของผู้อายุในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวมทั้งการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research- PAR) คณะผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการกำหนดแก่นสารจากการตีความ (Thematic Analysis) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจัดเวที และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากการใช้ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเสริมงามเป็นพื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามประเด็นโดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 สภาพสภาพบริบทชุมชน และปัญหาของผู้สูงอายุในพื้นที่ของเทศบาลตำบลเสริมงามอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง และการวิเคราะห์บริบท

4.2 การสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของเทศบาลตำบลเสริมงามได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่อง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

4.3 การนำร่องทดลองใช้ และการประเมินผลหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากกระบวนการตัดสินใจจากชุมชน และการเสนอแนะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

4.1 สภาพสภาพบริบทชุมชน และปัญหาของผู้สูงอายุในพื้นที่ของเทศบาลตำบลเสริมงามอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง และการวิเคราะห์บริบท

ส่วนที่ 1 สภาพบริบทชุมชน และปัญหาของผู้สูงอายุในพื้นที่ของเทศบาลตำบลเสริมงาม

อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

1.1.1 ประวัติความเป็นมาของตำบล

ตำบลทุ่งงาม เป็นพื้นที่ราบ เพื่อไว้ทำนาและทำนาได้ผลงดงาม จึงมีการตั้งชื่อตามสภาพพื้นที่เป็นคำว่าทุ่งงาม โดยแต่ก่อนมีเฉพาะบ้านทุ่งงาม และมีการแยกหมู่บ้านออกมาคือ บ้านทุ่งงามพัฒนา บ้านทุ่ง

งาม บ้านดอนแก้ว บ้านดอนงาม ในปี 2545 มีการแยกหมู่บ้านเพิ่มเติม เนื่องจากต้องการบริหารจัดการ หมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพ โดยแยกเพิ่มเติมคือ บ้านแม่กี้ด บ้านนาบอน บ้านมั่ว บ้านสาแล

1.1.2 ประวัติความเป็นมาของเทศบาลตำบลเสริมงาม

เทศบาลตำบลเสริมงามเป็นหน่วยงานราชการบริหารส่วนท้องถิ่น เดิมเป็นสุขาภิบาลเสริมงาม จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2519 มีฐานะทางการคลังเพียงพอที่จะบริหารงานประจำของสุขาภิบาลได้ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2540 ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 มีผลทำให้สุขาภิบาลเสริมงามเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบลเสริมงาม เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 พื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบทั้งหมด 17.5 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนใน 3 ตำบล 12 หมู่บ้าน มีพื้นที่หมู่บ้านในความรับผิดชอบดังต่อไปนี้

ตำบลทุ่งงาม

- หมู่ที่ 2 บ้านนาบอน
- หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งงาม
- หมู่ที่ 4 บ้านมั่ว*
- หมู่ที่ 6 บ้านดอนแก้ว
- หมู่ที่ 8 บ้านดอนงาม*
- หมู่ที่ 11 บ้านทุ่งงามพัฒนา

ตำบลเสริมกลาง

- หมู่ที่ 5 บ้านศรีลังกา*
- หมู่ที่ 6 บ้านฮ่องฮี*
- หมู่ที่ 7 บ้านนาเอี้ยง
- หมู่ที่ 8 บ้านทุ่งต่ำ
- หมู่ที่ 9 บ้านสบเสริม

ตำบลเสริมซ้าย

- หมู่ที่ 7 บ้านน้ำหลง*

หมายเหตุ * หมู่บ้านที่มีพื้นที่อยู่ในเขตเทศบาลบางส่วน

1.1.3 สภาพลักษณะภูมิประเทศ

1. สภาพทั่วไป

1.1 ลักษณะที่ตั้ง / อาณาเขต

เทศบาลตำบลเสริมงาม มีเนื้อที่ 10,937.50 ไร่ หรือคิดเป็น 17.5 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ทต.ทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ทิศใต้ ติดต่อกับ อบต.เสริมกลางและ ทต.เสริมซ้าย อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ทต.ทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ทต.ทุ่งงาม และ อบต.เสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 4.1 ลักษณะที่ตั้ง / อาณาเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม
ที่มา: เทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

1.2 สภาพภูมิประเทศ

เทศบาลตำบลเสริมงาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอเสริมงาม ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอเสริมงามประมาณ 0.50 กิโลเมตร และอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากจังหวัดลำปาง 45 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม

1.3 สภาพอากาศ

เขตพื้นที่เทศบาลตำบลเสริมงาม ประกอบด้วย 3 ฤดู โดยฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมและฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ได้พัดพานำมวลอากาศเย็น และแห้งเข้ามาปกคลุมส่งผลให้ท้องฟ้าโปร่ง อากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง

2. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

2.1 การคมนาคม

การคมนาคมและการจราจรในเขตเทศบาลตำบลเสริมงามเป็นการขนส่งทางบกมีถนนลาดยางสายหลัก คือ สายลำปาง-ลี่ มีรถสองแถวรับจ้าง และรถเมล์เล็กรับจ้างเดินทางในตัวจังหวัดทุกวัน

2.2 การประปา (ข้อมูล ณ วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2557) จำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำประปาของเทศบาลตำบลเสริมงามมีทั้งสิ้น 755 ครัวเรือน น้ำประปา ที่ผลิตได้ประมาณ 850 ลบ.ม./วัน แหล่งน้ำดิบที่ใช้คือน้ำแม่ต้า และไม่มีแหล่งน้ำดิบสำรอง

2.3 ไฟฟ้าครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

2.4 การสื่อสาร

2.4.1 ประชาชนสามารถใช้บริการโทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์ส่วนบุคคลได้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในเขตเทศบาล

2.4.2 มีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขที่ให้บริการด้านไปรษณีย์ในพื้นที่ จำนวน 1 แห่ง

2.4.3 มีสถานีวิทยุกระจายเสียง (วิทยุชุมชน) จำนวน 1 แห่ง

3. ลักษณะการใช้ที่ดิน

3.1 พื้นที่พักอาศัย	จำนวน	559	ไร่
3.2 พื้นที่พาณิชยกรรม	จำนวน	95	ไร่
3.3 พื้นที่ตัวหน่วยงานของรัฐ	จำนวน	200	ไร่
3.4 สวนสาธารณะ/นันทนาการ	จำนวน	350	ไร่
3.5 พื้นที่เกษตรกรรม	จำนวน	8,176	ไร่
3.6 พื้นที่ตั้งสถานศึกษา	จำนวน	85	ไร่
3.7 พื้นที่ว่าง	จำนวน	1,472.5	ไร่

4. ด้านเศรษฐกิจ

4.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ / รายได้ประชากร

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคืออาชีพขายแรงงาน รับจ้างทั่วไป ค่าขาย รายได้เฉลี่ยของประชากรประมาณ 30,000 บาท / คน / ปี

4.2 การเกษตรกรรม

พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลเสริมงามส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพื่อใช้ในการเกษตร โดยคิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมดจากพื้นที่เกษตรกรรมในเขตเทศบาล จำนวน 8,176 ไร่ มีการใช้พื้นที่ในการทำนาข้าวมากที่สุด รองลงมาเป็นพื้นที่ไร่ พื้นที่สวนและไม้ผล ไม้ยืนต้น ที่อยู่อาศัย และพื้นที่ผักและไม้ดอกตามลำดับ

4.3 การอุตสาหกรรม

เทศบาลตำบลเสริมงาม ไม่มีแหล่งของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มีเพียงแต่โรงสีข้าว ขนาดเล็ก จำนวน 6 แห่ง

4.4 การท่องเที่ยว

ในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม ไม่มีแหล่งท่องเที่ยว

4.5 การปศุสัตว์

ลักษณะการปศุสัตว์ในท้องถิ่น ประชาชนนิยมเลี้ยงสุกร ไก่และวัว ซึ่งจะเลี้ยงไว้เพื่อจำหน่ายและรับประทาน ซึ่งเป็นจำนวนน้อย

5. ด้านสังคม

5.1 ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม (ค่านิยม) ประชากรส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มชนที่มีจิตใจงดงาม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ชอบช่วยเหลือกิจกรรมของส่วนรวม มีขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ต่อจากบรรพบุรุษได้แก่ ประเพณีตานข้าวใหม่ (ถวายข้าวใหม่) หลังจากที่ได้เกษตรกรเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว นำข้าวเปลือกเก็บในยุ้งฉางก่อนที่จะนำมาบริโภคในครัวเรือนนิยมนำไปถวายพระในเดือน 4 เบ็ง (วันขึ้นปีใหม่) และปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ ประเพณีสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง) ช่วงระหว่างวันที่ 13-15 เมษายน ของทุกปี กิจกรรมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตลอดทั้งปี การขนทรายเข้าวัดในวันที่ 14 เมษายน (วันเนา) ถือเป็นการทดแทนทรายที่ติดเท้ามาเมื่อเดินออกจากบริเวณวัดตลอดทั้งปี การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันที่ 15 เมษายน (วันพญาวัน) เป็นการแสดงความเคารพต่อผู้สูงอายุ ให้ทุกคนมีความกตัญญูกตเวทีและวันนี้ถือเป็นวันพบญาติ ลูกหลานที่อยู่ต่างจังหวัด ก็จะกลับบ้านมารดน้ำดำหัวพ่อแม่ ผู้แก่ผู้เฒ่าที่เคารพนับถือ ประเพณีการทำบุญในเทศกาลวันเข้าพรรษา- วันออกพรรษา เป็นการฝึกให้ทุกคนมีศีล สมาธิ ปัญญา ประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัต) ทำช่วงกลางพรรษา (เดือน 12 เบ็ง) ส่วนใหญ่นิยมอุทิศส่วนกุศลไว้ภาคหน้าและบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การขึ้นบ้านใหม่ การบำเพ็ญกุศล การสืบชะตา เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนพื้นเมืองต่างมีความเชื่อว่าใครก็ตามที่ปฏิบัติได้จะพบแต่ความสุขความเจริญและในทางกลับกัน ใครก็ตามที่ไม่ปฏิบัติตามบรรพบุรุษอีกทั้งลบลู่จะไม่เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า นิยมทำกันเดือนเก้าเหนือ (ช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน) ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญู กตเวทีต่อบรรพบุรุษต้นตระกูลแต่ละครอบครัวที่เสียชีวิต ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวประเพณีปล่อยข้าวสังข์ เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บุพการี ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วจะจัดตามฐานะของลูกหลาน

5.2 ผู้นำตามศรัทธาความเชื่อ ผู้นำตามศรัทธา ความเชื่อเป็นไปตามกฎเกณฑ์ความเชื่อที่ใครก็ตามที่ถูกวางในตำแหน่งนั้น ๆ จะได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนในชุมชนนั้น ๆ และในขณะเดียวกัน บุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้นำจะประพฤติปฏิบัติตนให้น่าเคารพนับถือยิ่งขึ้น ได้แก่ 1. พระในแต่ละวัด (ตุ้เจ้า) โดยเฉพาะเจ้าอาวาสและหากรูปใดมีพรชามาก ๆ ประชาชนทั่วไปจะเรียกขานอย่างนอบน้อมว่า “ครูบา” 2. กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านจะเรียกขานความเคารพว่า พ่อหลวง, พ่อกำนัน (ป้อหลวง, ป้อกำนัน) 3. มีคนายกหรือปู่จ่าน (จารย์วัด) หมายถึง ทิด(หนาน) ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการทำพิธีทางศาสนา (ถ้าสักจากพระเรียกว่า “หนาน”) ชาวบ้าน จะเรียกด้วยความเคารพว่า “พ่ออาจ่านหรือปู่จ่าน” (อาจ่านหรือปู่จ่าน คืออาจารย์) กลุ่มที่รวมตัวกันตามความเชื่อในแต่ละหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มหนุ่ม –สาว (กลุ่มเยาวชน) เป็นการรวมตัวของคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านเพื่อทำกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์เสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ปัจจุบันมีกลุ่มหนุ่มสาวน้อยลงเพราะคนหนุ่มสาวในแต่ละหมู่บ้านมักจะไปเรียนหรือไปทำงานนอก

หมู่บ้าน โอกาสที่จะกลับมาพบกันอย่างพร้อมเพรียงน้อยลง กลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่บำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชนไม่ว่างานบวช ถ้าบวชนาคนิยมแห่ลูกแก้ว ถ้าบวชพระไม่ต้องแห่ลูกแก้ว เข้าพิธีอุปสมบทได้เลย (การเป็กตุ) งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพมักได้รับความอนุเคราะห์จากกลุ่มแม่บ้าน ช่วยเหลือการประกอบอาหารเลี้ยงแขก ตลอดจนการต้อนรับผู้มาร่วมงานต่างๆ

5.3 การศึกษา

1) การศึกษาในระบบโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 6 แห่ง

โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย

1. โรงเรียนอนุบาลเสริมงาม
2. โรงเรียนศรีลังกาวิทยา
3. โรงเรียนบ้านทุ่งต่ำ
4. โรงเรียนวัดนาเอี้ยง
5. โรงเรียนชุมชนบ้านม่วง

โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง คือ

1. โรงเรียนเสริมงามวิทยาคม
2. การศึกษานอกกระบบโรงเรียน จำนวน 1 แห่ง
3. ศูนย์การศึกษานอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเสริมงาม

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดนาเอี้ยง
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาเอี้ยง
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทุ่งงามพัฒนา
4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านฮ่องฮี

5.4 กีฬา นันทนาการ / พักผ่อน

1. สนามกีฬาอเนกประสงค์ที่ได้มาตรฐาน จำนวน 1 แห่ง
2. ห้องสมุดประชาชน จำนวน 1 แห่ง
3. สวนสาธารณะ จำนวน 1 แห่ง
4. สนามเด็กเล่น จำนวน 4 แห่ง

5.5 สาธารณสุข

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ บ้านนาเอี้ยง หมู่ 7 ต.เสริมกลาง

6. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6.1 ภูมิอากาศ

1. อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 40 องศาเซลเซียส
2. อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 15 องศาเซลเซียส

6.2 แหล่งน้ำ

1. แม่น้ำแม่เสริม	2. แม่น้ำแม่เสียง	3. แม่น้ำแม่ต้า	4. ลำห้วยโจ้
5. ลำห้วยแม่ลา	6. ลำห้วยแก้ง	7. ลำห้วยแม่ป้อ	8. ลำห้วยแม่ยอน
9. ลำห้วยกันตี	10. ลำห้วยหลวง	11. ลำห้วยโป่ง	12. ลำห้วยเตือ
13. ลำห้วยตู			

7. สภาพการเมืองการปกครอง

7.1 ข้อมูลตามบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาลตำบล มีนายกเทศมนตรีตำบลเสริมงาม คนปัจจุบันได้แก่ นายชัยยา ลาดपालะ นายสุทิน วิชัยกุล เป็นรองนายกเทศมนตรีตำบลเสริมงาม คนที่ 1 นายโกวิท ต้นทานางผ่องศรี ชุมภูว้าง รองนายกเทศมนตรีตำบลเสริมงาม คนที่ 2 นายสงัด ยะเปียง ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลเสริมงาม และนางสาวนิจจิรา ลาดपालะเลขานุการนายกเทศมนตรีตำบลเสริมงาม นายอุดมพงษ์ ต้นทา กำนันตำบลทุ่งงาม และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านทั้ง ๑๒ หมู่บ้าน ซึ่งเป็นการปกครองแบบพึ่งพาอาศัยกันอยู่แบบเครือญาติ มีส่วนร่วมในการปกครองร่วมกันตามวิถีชุมชน

1. วิสัยทัศน์ (Vision)

เสริมงามเมืองน่าอยู่	เคียงคู่เศรษฐกิจพอเพียง
ร้อยเรียงวิถีชีวิตชุมชน	ประชาสังคมสันติสุข
Vision Soemngam	Subdistrict Municipality
Soemngam, Liveable City	juxtaposing Suficiency
By The Way Of Life	Civil Society Peace

2. พันธกิจ (Mission)

2.1 ด้านคน ครอบคลุม

- 1) เสริมสร้างให้คนในชุมชนให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอยู่ร่วมกันในครอบครัวได้อย่างมีความสุข
- 2) จัดให้มีสถานที่และสื่อการเรียนที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการจัดการการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบให้แก่ทุกคนทุกระดับให้เข้าถึงอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม
- 3) ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และการดูแลส่งเสริม รักษาสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและคนในชุมชน
- 4) จัดให้มีการป้องกัน การควบคุม การรักษา การกำจัดโรคต่างๆ และการเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชนในการดูแลรักษาสุขภาพ
- 5) จัดให้มีและส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้มีการจัดการสงเคราะห์ การช่วยเหลือ รวมทั้งการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ แก่ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกวัยอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

2.2 ด้านชุมชน สังคม

- 1) ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูสืบสาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิตและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและความและความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน
- 2) จัดให้มีการรวมกลุ่มสร้างการพัฒนาศักยภาพการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสมานฉันท์ สามัคคี และปลูกจิตสำนึกในการเทิดทูน และพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันสำคัญของชาติ
- 4) ส่งเสริมให้ประชาชนทุกวัยได้ออกกำลังกาย และได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งกิจกรรมในทางสร้างสรรค์
- 5) จัดให้มีสถานที่สำหรับออกกำลังกายและการจัดกิจกรรมหรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- 6) จัดให้มีอาสาสมัคร และการจัดหาวัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ในการช่วยเหลือหรือการจัดการฝึกอบรมประชาชนในการเตรียมรับสาธารณภัยและภัยพิบัติต่างๆ
- 7) ส่งเสริมให้ประชาชน กลุ่มอาสาสมัครในชุมชนได้มีบทบาทในการเฝ้าระวังปัญหาทางอาชญากรรม และปัญหาอาชญากรรม รวมทั้งการจัดให้มีการฟื้นฟู รักษาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด
- 8) สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน

2.3 ด้านเศรษฐกิจ

- 1) จัดให้มีระบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมให้มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึงและเพียงพอ
- 2) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาอาชีพที่มีความหลากหลายแก่ประชาชนในทุกระดับทุกกลุ่มเพื่อให้เกิดรายได้สอดคล้องกับแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) จัดให้มีการรวมกลุ่มอาชีพและพัฒนาองค์ความรู้ในการผลิตการเพิ่มมูลค่าผลผลิตและการตลาดสินค้ารองรับสินค้าชุมชน
- 4) ยกกระดับการผลิตภัณฑ์ชุมชนสร้างการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ความเป็น อัตลักษณ์ชุมชน และพัฒนาสถานที่หรือแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวและสร้างรายได้
- 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรได้มีความรู้การทำเกษตรกรรมและส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ หรือสารอื่นๆ ทดแทนการใช้สารเคมี
- 6) ส่งเสริมให้ประชาชน กลุ่มอาชีพ หรือองค์กรภาคประชาชนได้มีพัฒนาและยกระดับของแหล่งเรียนรู้ให้ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้แก่บุคคลทั่วไปได้

2.4 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 1) จัดให้มีระบบการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากที่ดิน และดำเนินการก่อสร้างปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภคใช้ทั่วถึงพอเพียงต่อการขยายตัวของหมู่บ้านและชุมชน
- 2) ติดตั้งหรือปรับปรุงจุดเสี่ยงหรือสถานที่ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนหรือส่วนร่วม
- 3) จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เอื้อต่อผู้พิการ ผู้สูงอายุ

4) รมรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนและผู้ประกอบการต่างๆ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ การแก้ปัญหาและการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5) ประสานสนับสนุนและสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน องค์กรภาคีเครือข่าย ในการบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาสาธารณสุขภัยที่ดี

2.5 ด้านบริการจัดการที่ดี

1) จัดฝึกอบรมหรือส่งบุคลากรเข้ารับการศึกษากิจการหรือการเข้ารับการฝึกอบรม และการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเชื่อมความรักความสามัคคีของบุคลากรในองค์กร

2) ก่อสร้าง พัฒนา ปรับปรุง จัดหา ซึ่งอาคารสถานที่วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ การปฏิบัติงานให้มีความพร้อมในการมาใช้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

3) เพิ่มกระบวนการบริหารจัดการการจัดเก็บรายได้ของเทศบาลอย่างมีประสิทธิภาพ

4) ส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชน กลุ่ม องค์กรต่างๆ ในทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม คิด ร่วมวางแผน ดำเนินงานร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามประเมินผล

5) จัดให้มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนอย่างทั่วถึง รวดเร็ว และถูกต้อง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองภายใต้สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และการเคารพสิทธิผู้อื่นตามกฎหมาย

6) จัดการเรียนรู้และการพัฒนาความพร้อมแก่เด็ก เยาวชน ประชาชน ผู้ประกอบการ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วมในการเข้าเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน

3. จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา (Objective)

เทศบาลตำบลเสริมงาม เป็นตำบลที่มีการพัฒนาในด้านการบริหารจัดการตำบลโดยใช้หลัก ธรรมาภิบาลมาอย่างต่อเนื่องจนเกิดผลสัมฤทธิ์ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นระบบและ เทศบาลตำบลเสริมงามได้เข้าร่วมขับเคลื่อนท้องถิ่นร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่กับ สสส.โดยเป็นลูกข่ายของเทศบาล ตำบลวังซัน อำเภอวังซัน จังหวัดแพร่ จนเกิดการพัฒนามาเป็นพื้นที่เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่มา จนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดการดำเนินงานแบบบูรณาการทั้ง 2 ส่วน ได้แก่ งานตามภารกิจขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและงานของท้องถิ่นร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่เข้าด้วยกันอย่างสอดคล้องซึ่งมีภารกิจของ อปท.บางภารกิจที่ สามารถเชื่อมประสานและบูรณาการเข้ากันได้ เช่น ภารกิจด้านการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เป็นต้นจาก การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงานกับ สสส. ทำให้เทศบาลตำบลเสริมงามเกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้านและมีการพัฒนาทักษะทีมผู้บริหาร บุคลากร คณะทำงาน และนักวิชาการท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ที่วางไว้และก่อให้เกิดผลดีต่อประชาชนในตำบลเสริมงาม เช่น การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีแหล่ง เรียนในชุมชนซึ่งประชาชนเป็นเจ้าของและสามารถบริหารจัดการได้เอง มีรายได้เสริมและมีระบบเศรษฐกิจ หมุนเวียนดีขึ้น เกิดเครือข่ายการทำงานช่วยเหลือกันทั้งภายในและนอกตำบล สร้างชื่อเสียงและการยอมรับใน ผลการดำเนินงานอย่างแพร่หลายและเทศบาลตำบลเสริมงามสามารถพัฒนาตำบลให้เกิดเป็นตำบลสุขภาวะได้ ในอนาคตอย่างยั่งยืน

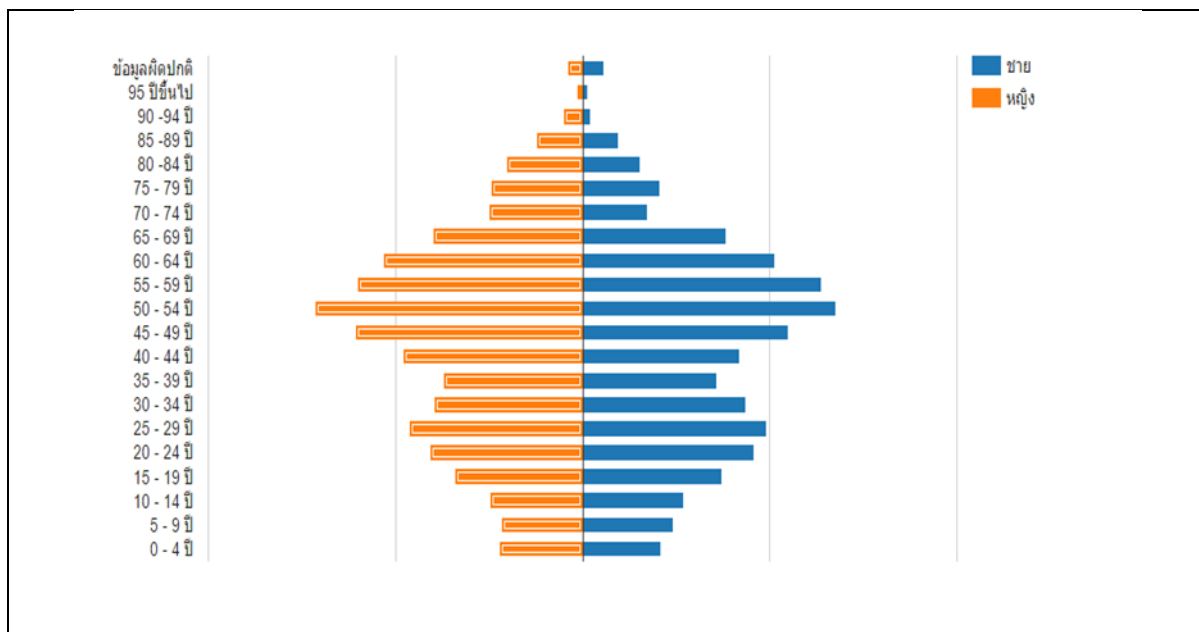
8. ข้อมูลประชากร

ตารางที่ 4.1 จำนวนประชากรตามฐานข้อมูล TCNAP จำแนกตามข้อมูลทั่วไป เพศ และอายุ

อายุ(ปี)	ชาย		หญิง		รวมชาย - หญิง	
	จำนวน	ร้อยละ (%)	จำนวน	ร้อยละ (%)	จำนวน	ร้อยละ (%)
0 - 4 ปี	104	3.09	112	3.23	216	3.16
5 - 9 ปี	122	3.62	108	3.12	230	3.37
10 - 14 ปี	134	3.98	124	3.58	258	3.78
15 - 19 ปี	186	5.53	171	4.94	357	5.23
20 - 24 ปี	229	6.8	205	5.92	434	6.35
25 - 29 ปี	246	7.31	230	6.64	476	6.97
30 - 34 ปี	217	6.45	199	5.74	416	6.09
35 - 39 ปี	179	5.32	186	5.37	365	5.34
40 - 44 ปี	210	6.24	240	6.93	450	6.59
45 - 49 ปี	274	8.14	303	8.74	577	8.45
50 - 54 ปี	339	10.07	357	10.3	696	10.19
55 - 59 ปี	318	9.45	301	8.69	619	9.06
60 - 64 ปี	257	7.64	266	7.68	523	7.66
65 - 69 ปี	192	5.7	200	5.77	392	5.74
70 - 74 ปี	86	2.55	125	3.61	211	3.09
75 - 79 ปี	103	3.06	122	3.52	225	3.29
80 -84 ปี	77	2.29	102	2.94	179	2.62
85 -89 ปี	48	1.43	60	1.73	108	1.58
90 -94 ปี	11	0.33	26	0.75	37	0.54
95 ปีขึ้นไป	6	0.18	8	0.23	14	0.2
รวม	3,338	99.18	3,445	99.43	6,783	99.3

ที่มา : ระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) ตำบลเสริมงาม 1 สิงหาคม 2559

จากตารางที่ 4.1 จำนวนประชากรตามฐานข้อมูล TCNAP ของตำบลเสริมงามสามารถแยกช่วงอายุออกเป็น 3 อันดับแรกเรียงจากมากที่สุดไปหาน้อยสุด ได้ดังนี้ ช่วงอายุประชากรที่มากที่สุด ได้แก่ ช่วงอายุ 50 - 54 ปีชาย จำนวน 339 คน คิดเป็นร้อยละ 10.07 หญิง จำนวน 357 คน คิดเป็นร้อยละ 10.3 รวมทั้งหมดจำนวน 696คน คิดเป็นร้อยละ 10.19 รองอันดับสอง ได้แก่ ช่วงอายุ 55 - 59 ปี ชาย จำนวน 318 คน คิดเป็นร้อยละ 9.45 หญิง จำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 8.69 รวมทั้งหมด จำนวน 619 คน คิดเป็นร้อยละ 9.06 รองอันดับสาม ได้แก่ ช่วงวัยอายุ 45 - 49 ปีชาย จำนวน 274 คน คิดเป็นร้อยละ 8.14 หญิง จำนวน 303 คน คิดเป็นร้อยละ 8.74 รวมทั้งหมด จำนวน 577 คน คิดเป็นร้อยละ 8.45 และน้อยสุด ได้แก่ ช่วงวัยอายุ 95 ปีขึ้นไป ปี จำนวน ชาย 6 คน คิดเป็นร้อยละ 0.18 หญิง จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 0.23 รวมทั้งหมด จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 0.2 เป็นต้น

แผนภาพที่ 4.2 แผนภาพแสดงพีระมิตประชากร
ที่มา: เทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอสเสริมงาม จังหวัดลำปาง

จากตารางที่ 4.1 จากตารางแสดงจำนวนประชากรตามฐานข้อมูล TCNAP ของตำบลเสริมงาม สามารถแยกช่วงอายุออกเป็น 3 อันดับแรกเรียงจากมากที่สุดไปหาน้อยสุด ได้ดังนี้ ช่วงอายุประชากรที่มากที่สุด ได้แก่ ช่วงอายุ 50 - 54 ปีชาย จำนวน 339 คน คิดเป็นร้อยละ 10.07 หญิง จำนวน 357 คน คิดเป็นร้อยละ 10.3 รวมทั้งหมด จำนวน 696คน คิดเป็นร้อยละ 10.19 รองอันดับสอง ได้แก่ ช่วงอายุ 55 - 59 ปี ชาย จำนวน 318 คน คิดเป็นร้อยละ 9.45 หญิง จำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 8.69 รวมทั้งหมด จำนวน 619 คน คิดเป็นร้อยละ 9.06 รองอันดับสาม ได้แก่ ช่วงวัยอายุ 45 - 49 ปีชาย จำนวน 274 คน คิดเป็นร้อยละ 8.14 หญิง จำนวน 303 คน คิดเป็นร้อยละ 8.74 รวมทั้งหมด จำนวน 577 คน คิดเป็นร้อยละ 8.45 และน้อยสุด ได้แก่ ช่วงวัยอายุ 95 ปีขึ้นไป ปี จำนวน ชาย 6 คน คิดเป็นร้อยละ 0.18 หญิง จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 0.23 รวมทั้งหมด จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 0.2 เป็นต้น

8.1 สถานะสุขภาพและการเจ็บป่วย

ตารางที่ 4.2 ตารางแสดงสถานะสุขภาพและการเจ็บป่วยจำแนกตามข้อมูลการเจ็บป่วยเรื้อรังหรือ และภาวะการเจ็บป่วยในปัจจุบัน

หัวข้อ	จำนวน	ร้อยละ
การเจ็บป่วยเรื้อรังหรือพิการ		
1. ไม่มี	5,518	81.41
2. มี	1,260	18.59
รวม	6,778	100
การเจ็บป่วยเรื้อรังหรือพิการ ได้แก่		

หัวข้อ	จำนวน	ร้อยละ
2.1.เบาหวาน	219	14.69
2.2.ความดันโลหิตสูง	539	36.15
2.3.ปวดข้อ/ข้อเสื่อม	157	10.53
2.4.หัวใจ	57	3.82
2.5.มะเร็ง	21	1.41
2.6.หอบหืด	59	3.96
2.7.ภูมิแพ้	44	2.95
2.8.เก๊าท์	51	3.42
2.9.ไตวาย	19	1.27
2.10.อัมพาต	14	0.94
2.11.พิการทางกาย/เคลื่อนไหว	83	5.57
2.12.พิการการมองเห็น	31	2.08
2.13.พิการการได้ยิน/การสื่อสาร	26	1.74
2.14.พิการจิตใจ อารมณ์	33	2.21
2.15.พิการสติปัญญา/การเรียนรู้	29	1.95
2.16.อื่นๆ (ระบุ)HIV,ไขมันในเส้นเลือด,ไตรั่ว,ถุงลมโป่งพอง,ไทรอยด์,ลมชัก	109	7.31
รวม	1,491	100.00

ที่มา : ระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) ตำบลเสริมงาม 1 สิงหาคม 2559

จากตารางที่ 4.2 แสดงการเจ็บป่วยเรื้อรังข้างต้นทำให้ทราบว่าประชาชนในตำบลเสริมงามมี ภาวะการเจ็บป่วยเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ซึ่งสามารถจัดลำดับได้ดังนี้ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง อันดับหนึ่ง ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง จำนวน 539 คน คิดเป็นร้อยละ 36.15 รองอันดับสอง ได้แก่ โรคเบาหวาน จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 14.69 รองอันดับสาม ได้แก่ โรคปวดข้อ/ข้อเสื่อม จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 10.53 และโรคที่เจ็บป่วยน้อยที่สุด ได้แก่ โรคอัมพาต จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 0.94 เป็นต้น และสภาพความพิการของประชาชนในตำบลเสริมงามที่เป็นมากที่สุด อันดับหนึ่ง ได้แก่ การพิการทางกาย/เคลื่อนไหว จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 5.57 รองอันดับสอง ได้แก่ .พิการจิตใจ อารมณ์ จำนวน 33 คิดเป็นร้อยละ 2.21 รองอันดับที่สาม การพิการการมองเห็น จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 2.08 และ การพิการสติปัญญา/การ

เรียนรู้ จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 1.95 และน้อยที่สุด ได้แก่ การพิการการไต่สวน/การสื่อสาร จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 1.74 เป็นต้น

9. สภาพสังคม วัฒนธรรม

9.1 สภาพสังคม

ศาสนา ประชาชนตำบลเสริมงามจำนวน 6,812 คน คิดเป็นร้อยละ 99.77 นับถือศาสนา พุทธ คริสต์ 14 คน คิดเป็นร้อยละ 0.21 อิสลาม 1 คนคิดเป็นร้อยละ 0.01 และศาสนาอื่น ๆ (ญี่ปุ่น) 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.01 โดยมีสถานที่สำหรับประกอบศาสนกิจและพิธีกรรมทางศาสนา ดังนี้ มีวัดจำนวน 9 วัด ประกอบด้วย วัดศรีดอนชัย วัดศรีลังกา วัดนาเอี้ยง วัดทุ่งตำ วัดศรีดอนแก้ว วัดทุ่งงามหลวง วัดนาบอน วัดบ้านมั่ว วัดครกขวาง และ 1 สถานปฏิบัติธรรม (สำนักสงฆ์ดอยเสริมชัยมงคล)

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละประชากรจำแนกตามการประกอบอาชีพ

ข้อมูลการประกอบอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
1.1 ผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน		
ว่างงาน/ ไม่มีงานทำ	969	17.39
มีงานทำ	4,602	82.61
รวม	5571	100.00
1.2 ผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน		
ทำงานบ้าน	73	6.11
นักเรียนนักศึกษา	877	73.45
ไม่เข้าข่าย	244	20.44
รวม	1,194	100
อาชีพหลัก ได้แก่		
2.1 ทำนา	2,334	50.72
2.2 ทำไร่	18	0.39
2.3 ทำสวน	28	0.61
2.4 เลี้ยงสัตว์	41	0.89
2.5 เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	3	0.07
2.5 ทำประมง	5	0.11

ข้อมูลการประกอบอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
2.6 รับจ้างทั่วไป/บริการ	675	14.67
2.7กรรมกร	55	1.20
2.8ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	388	8.43
2.9อุตสาหกรรมในครัวเรือน	23	0.50
2.10รับราชการ	186	4.04
2.11รัฐวิสาหกิจ	63	1.37
2.12พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	537	11.67
2.13อื่นๆ	246	5.35
รวม	4,602	100

ที่มา : ระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) ตำบลเสริมงาม 1 สิงหาคม 2559

จากตารางที่ 4.3 อาชีพหลักโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก พบว่าอาชีพหลักของประชาชนในตำบลเสริมงามมากที่สุดคือ อาชีพทำนา 2,334 คน คิดเป็นร้อยละ 50.72 รองลงมาคือ รับจ้างทั่วไป/บริการ 675 คน คิดเป็นร้อยละ 14.67 และเป็นพนักงาน/ลูกจ้างเอกชน 537 คน คิดเป็นร้อยละ 11.67 สรุปผลได้ว่าประชาชนตำบลเสริมงามมีอาชีพหลัก คือ ทำนา มากที่สุดรายละเอียดดังตารางที่ 1.6

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละประชากร จำแนกตามประเภทความต้องการได้รับการช่วยเหลือ/ดูแล

ประเภทความต้องการได้รับการช่วยเหลือ/ดูแล	จำนวน	ร้อยละ
ความต้องการได้รับความช่วยเหลือ/ดูแล		
1. ไม่มี	1,754	96.32
2. มี	67	3.68
3. ไม่ได้รับข้อมูล	23	1.26
4. ไม่มีข้อมูล	0	0
รวม	1,821	100
ความต้องการได้รับความช่วยเหลือ/ดูแล ได้แก่		
1. เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี	5	6.58
2. ผู้สูงอายุ	50	65.79
3. ผู้พิการทางกาย/เคลื่อนไหว	4	5.26

ประเภทความต้องการได้รับการช่วยเหลือ/ดูแล	จำนวน	ร้อยละ
4. พิจารณาทางมองเห็น	3	3.95
5. ผู้พิจารณาทางได้ยิน/สื่อความหมาย	2	2.63
6. ผู้พิจารณาทางสติปัญญา/การเรียนรู้	2	2.63
7. ผู้พิจารณาทางจิต/พฤติกรรม	1	1.32
8. ขอทาน	0	0.00
9. ผู้ยากจน	0	0.00
10. คนเร่รอน	0	0.00
11. คนพลัดถิ่น/พลัดหลง	0	0.00
12. ผู้ติดยาเสพติด	0	0.00
13. ผู้ถูกคุมประพฤติ	2	2.63
14. เด็กถูกทอดทิ้ง	0	0.00
15. ผู้ป่วยเอดส์/ผู้ติดเชื้อ HIV	0	0.00
16. ผู้ถูกทารุณกรรม/ละเมิดสิทธิ	0	0.00
17. อื่นๆ (ระบุ)	7	9.21
รวม	76	100.00

ที่มา : ระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) ตำบลเสริมงาม 1 สิงหาคม 2559

จากตารางที่ 4.4 ความต้องการได้รับความช่วยเหลือ/ดูแล ของประชาชนตำบลเสริมงามโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ผู้สูงอายุ จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 65.79 รองลงมาคือ อื่นๆ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 9.21 และ เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.58 สรุปผลได้ว่าประชาชนตำบลเสริมงามมีผู้สูงอายุต้องการได้รับความช่วยเหลือ/ดูแลมากที่สุด

9.2 วัฒนธรรม

พื้นที่ตำบลเสริมงามมีภาษาประจำถิ่น คือ ภาษาเหนือ ซึ่งเป็นภาษาของชนพื้นเมืองดั้งเดิม ประชากรส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มชนที่มีจิตใจงดงามเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ชอบช่วยเหลือกิจกรรมของส่วนรวม มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาต่อกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษ ได้แก่ ประเพณีตานข้าวใหม่ (ถวายข้าวใหม่) หลังจากที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วนำข้าวเปลือกเก็บในยุ้งฉางก่อนที่จะนำมาบริโภคในครัวเรือนนิยมนำไปถวายพระในเดือน 4 เป็ง (วันขึ้นปีใหม่) และปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ ประเพณีสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง) ช่วงระหว่างวันที่ 13-15 เมษายน ของทุกปี กิจกรรมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตลอดทั้งปีการชนทนาย

เข้าวัดในวันที่ 14 เมษายน (วันเนา) ถือเป็นกรทตแทนทรายที่ติดเท้ามาเมื่อเดินออกจากบริเวณวัดตลอดทั้งปี การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันที่ 15 เมษายน (วันพญาวัน) เป็นการแสดงความเคารพต่อผู้สูงอายุ ให้ทุกคนมีความกตัญญูต่อกันและวันนี้ถือเป็นวันพบญาติ ลูกหลานที่อยู่ต่างจังหวัด ก็จะกลับบ้านมารดน้ำดำหัวพ่อแม่ผู้แก่ผู้เฒ่าที่เคารพนับถือ ประเพณีการทำบุญในเทศกาลวันเข้าพรรษา- วันออกพรรษา เป็นการฝึกให้ทุกคนมีศีล สมาธิ ปัญญา ประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัต) ทำช่วงกลางพรรษา (เดือน 12 เป็ง) ส่วนใหญ่นิยมอุทิศส่วนกุศลไว้ภาคหน้าและบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การขึ้นบ้านใหม่ การบำเพ็ญกุศล การสืบชะตา เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนพื้นเมืองต่างมีความเชื่อว่าใครก็ตามที่ปฏิบัติได้จะพบแต่ความสุขความเจริญและในทางกลับกัน ใครก็ตามที่ไม่นับถือปฏิบัติตามบรรพบุรุษอีกทั้งลบหลู่จะไม่เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า นิยมทำกันเดือนเก้าเหนือ (ช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน) ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษต้นตระกูลแต่ละครอบครัวที่เสียชีวิต ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

ประเพณีปอยข้าวสังข์ เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บุพการี ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วจะจัดตามฐานะของลูกหลาน ผู้นำตามศรัทธาความเชื่อ

กลุ่มที่รวมตัวกันตามความเชื่อในแต่ละหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มหนุ่ม - สาว (กลุ่มเยาวชน) เป็นการรวมตัวของคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านเพื่อทำกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์เสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ปัจจุบันมีกลุ่มหนุ่มสาวน้อยลงเพราะคนหนุ่มสาวในแต่ละหมู่บ้านมักจะไปเรียนหรือไปทำงานนอกหมู่บ้าน โอกาสที่จะกลับมาพบกันอย่างพร้อมเพรียงน้อยลง กลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำบุญประโยชน์แก่ชุมชนไม่ว่างานบวช ถ้าบวชชานานิยมแห่ลูกแก้ว ถ้าบวชพระไม่ต้องแห่ลูกแก้ว เข้าพิธี อุปสมบทได้เลย (การเปกตุ้) งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพมักได้รับความอนุเคราะห์จากกลุ่มแม่บ้าน ช่วยเหลือการประกอบอาหารเลี้ยงแขก ตลอดจนการต้อนรับผู้มาร่วมงานต่าง ๆ

อาหารในท้องถิ่น ชาวบ้านทำเพื่อรับประทานในชีวิตประจำวันและจัดในงานเลี้ยงต่าง ๆ เป็น ข้าวหนึ่ง (ข้าวเหนียว) และกับข้าวจะเป็นแกงผักต่าง ๆ (ผักในท้องถิ่น ได้แก่ ผักบั้ง ผักกาดจ้อน(ผักกาดดอก) ผักหอม (ผักโชม) ผักแคบ (ผักตำลึง) แกงแค แกงฮังเล ห่อนึ่งไก่ ยาไก่ แกงขนุน น้ำพริกผักลวก น้ำพริกน้ำปู แกงโชะ แกงอ่อม ลาบจิ้น (ลาบหมู ลาบวัว ลาบควาย) ขนมประเภทของหวาน ได้แก่ ขนมจ็อก (ขนมเทียน) ข้าวควบ ขนมเกลือ ข้าวต้มมัด ข้าวแต่น ฯลฯ ปัจจุบันในตำบลมีร้านขายอาหารหลายที่ ที่อำนวยความสะดวกต่อผู้คนและนักท่องเที่ยว อาหารที่ขึ้นชื่อในตำบล คือ ใส่อั่ว ข้าวซอยอิสลาม ก๋วยเตี๋ยว

ภาษาพูดใช้ภาษาพื้นเมือง คือ คำเมือง การแต่งกาย แต่เดิมผู้ชายนิยมสวมใส่เตี่ยว (กางเกงขาก๊วย) เสื้อพื้นเมือง ผู้หญิงใส่ซิ่น (ผ้าถุงที่ทอด้วยมือ) เสื้อหม้อห้อม (เสื้อผ้าทอพื้นเมือง) แต่ปัจจุบันทั้งชายหญิงนิยมใส่เสื้อผ้าแต่งกายตามสมัยนิยม

พิธีกรรมต่างๆ และความเชื่อ คือ ชาวบ้านทุกบ้านยังนับถือผีและมีพิธีกรรมต่างๆ แบบบรรพบุรุษอยู่ ได้แก่ ประเพณีเลี้ยงผีประจำปี การเลี้ยงผีปู่ย่า เลี้ยงผีเจ้าบ้าน ผีผาย ผีทุ่ง-นา ผีเฮือน และยังมีกรเลี้ยงแม่ธรณีเจ้าที่ การบูชาท้าวทังสี่ สืบชะตา ส่งเคราะห์ (สะเดาะเคราะห์) บูชาข้าวคู่อายุ

10. สภาพเศรษฐกิจ

จากข้อมูลพื้นฐานตำบล (TCNAP) ด้านเศรษฐกิจครัวเรือนของประชาชนตำบลเสริมงาม พบว่า **หนี้สินภาคครัวเรือน** มีจำนวน 2,111 ครัวเรือน โดยสามารถแยกออกเป็นช่วงๆได้ ดังนี้ หนี้สินน้อยกว่า 40,000 บาท จำนวน 240 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.74 หนี้สิน 40,001 บาท ถึง 80,000 บาท จำนวน

191 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.87 หนี้สิน 80,001 บาท ถึง 120,000 บาท จำนวน 149 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 17.84 หนี้สิน 120,001 บาท ถึง 200,000 บาท จำนวน 100 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 11.98 และหนี้สินมากกว่า 200,001 บาท จำนวน 155 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.56 เป็นต้น

สาเหตุของภาระหนี้สินมาจาก 1. การทำการเกษตร จำนวน 364 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 25 2. การศึกษาบุตร จำนวน 290 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.92 และ 3. ซื้อมานพาทนะ จำนวน 197 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 13.53 เป็นต้น

ข้อมูลแหล่งเงินกู้ยืมประชากรส่วนใหญ่ของตำบลเสริมงามมีแหล่งเงินกู้ยืม 3 อันดับแรก ได้แก่ 1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) จำนวน 675 คน คิดเป็นร้อยละ 26.99 และ 2. กองทุนเงินล้าน 674 คน คิดเป็นร้อยละ 26.95 3. กลุ่มออมทรัพย์/กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ 414 คน คิดเป็นร้อยละ 16.55 เป็นต้น

ตารางที่ 4.5 ภาระหนี้สินแหล่งเงินกู้ยืม และการออมเงินของครั้วเรือน

ภาระหนี้สินของครั้วเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่มีหนี้สิน	1,053	49.88
2. มีหนี้สิน	1,058	50.12
ไม่ได้รับข้อมูล	3	0.14
ไม่มีข้อมูล	543	25.72
รวม	2,111	100
1. ร้อยละหนี้สิน		
น้อยกว่า 40,000 บาท	240	28.74
40,001 บาท ถึง 80,000 บาท	191	22.87
80,001 บาท ถึง 120,000 บาท	149	17.84
120,001 บาท ถึง 200,000 บาท	100	11.98
มากกว่า 200,001 บาท	155	18.56
รวม	835	100
แหล่งเงินกู้ยืมของครั้วเรือน		
มีแหล่งเงินกู้	673	35.82
ไม่มีแหล่งเงินกู้	1,206	64.18
รวม	1,879	100
2. แหล่งเงินกู้ได้แก่		

1. ญาติพี่น้อง	394	15.75
2. นายทุน/พ่อค้า	29	1.16
3. ชกส.	675	26.99
4. กองทุนเงินล้าน	674	26.95
5. ธนาคารหมู่บ้าน	79	3.16
6. กลุ่มออมทรัพย์/กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	414	16.55
7. เงินกู้นอกระบบ	13	0.52
8. ธนาคารพาณิชย์	64	2.56
9. ธนาคารออมสิน	58	2.32
10. อื่นๆ (ระบุ)	101	4.04
รวม	2,501	100.00
การออมเงินของครัวเรือน		
	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่มีเงินออม	562	29.86
2. มีเงินออม	1,320	70.14
ไม่ได้รับข้อมูล	5	0.27
รวม	1,882	100
3. ร้อยละเงินออม		
น้อยกว่า 40,000 บาท	632	66.95
40,001 บาท ถึง 80,000 บาท	144	15.25
80,001 บาท ถึง 120,000 บาท	78	8.26
120,001 บาท ถึง 200,000 บาท	43	4.56
มากกว่า 200,001 บาท	47	4.98
รวม	944	100

ที่มา : ระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) ตำบลเสริมงาม 1 สิงหาคม 2559

สภาพเศรษฐกิจทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ดี มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นเนื่องจากระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวก เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพขึ้นในพื้นที่ อาชีพหลักคือ เกษตรกรรมรายได้หลักจึงมาจากการทำ

เกษตรกรรม รองลงมาเป็นการรับจ้าง ค้าขาย และอื่น ๆ โดยประชาชนยังยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต มีการลดรายจ่ายสร้างรายได้จากการทำอาชีพเสริม

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลเสริมงาม ถือว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีลำน้ำเป็นแหล่งทำมาหากินของประชาชน ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสริมงามประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านการเกษตรกรรมโดยมีการปลูกพืช อาทิ ข้าว ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ข้าวโพด งาม แตงกวา และผักสวนครัวต่าง ๆ รวมถึงผลไม้ เช่น แตงโม ส้มโอ สลับกับการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เพื่อหมุนเวียนกัน ทำให้มีรายได้

2) ด้านการปศุสัตว์โดยมีการเลี้ยงสัตว์ อาทิ การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงโค การเลี้ยงสุกร

3) ด้านการประมง โดยมีการเลี้ยงปลา ในบ่อขนาดเล็ก การเลี้ยงกบลักษณะเครือข่าย ซึ่งเน้นเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ที่เหลือจำหน่าย

4) ด้านการค้าขายและการบริการโดยมีการประกอบอาชีพ อาทิ การเพาะเห็ด การจักสาน การผลิตน้ำสมุนไพร การตัดเย็บเสื้อผ้า การปั้นหม้อ การทำกระเป่าหนัง การทำหมอนผา หรือการปลูกผักสวนครัวบริโภคในครอบครัวเพื่อลดรายจ่าย และขายเพิ่มรายได้ถึงร้อยละ 80 ของจำนวนครัวเรือน

นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักแล้ว นอกฤดูการเพาะปลูก ประชาชนในชุมชนนิยมประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวโดยดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น การเย็บผ้า การปั้นหม้อ การทำกระเป่าหนัง การทำหมอนผา การปลูกผักสวนครัวขาย

11. ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่งประโยชน์

ปัญหาสิ่งแวดล้อมของครัวเรือน ของประชาชนตำบลเสริมงาม โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือคว้นพิษฝุ่นละออง คิดเป็นร้อยละ 27.18 รองลงมาคือขาดแคลนน้ำสะอาดในการอุปโภคบริโภค คิดเป็นร้อยละ 16.36 และขยะ คิดเป็นร้อยละ 13.72 สรุปผลได้ว่าประชาชนตำบลเสริมงามมีปัญหาสิ่งแวดล้อมของครัวเรือนคือ คว้นพิษ ฝุ่นละออง มากที่สุดลดรายละเอียดดังตารางที่ 1.9

ตารางที่ 4.6 ปัญหาสิ่งแวดล้อมของครัวเรือน

ปัญหาสิ่งแวดล้อมของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่มี	1,647	87.10
2. มี	243	12.85
ไม่ได้รับข้อมูล	1	0.05
รวม	1,891	100
ปัญหาสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน ได้แก่		
1. ขยะ	52	13.72
2. น้ำเสีย	17	4.49

3. คิว้นพิษ ฝุ่นละออง	103	27.18
4. เสียงดัง	28	7.39
5. การใช้สารเคมี	50	13.19
6. สภาพที่อยู่อาศัยชำรุดทรุดโทรม	28	7.39
7. แสงสว่างไม่เพียงพอ	12	3.17
8. ขาดแคลนน้ำสะอาดในการอุปโภคบริโภค	62	16.36
9. อื่นๆ	27	7.12
รวม	379	100.00

ที่มา : ระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) ตำบลเสริมงาม 1 สิงหาคม 2559

12. การท่องเที่ยว

ตำบลเสริมงามเป็นตำบลที่อยู่ห่างจากตัวจังหวัดลำปาง 40 กิโลเมตร ซึ่งเป็นตำบลที่มีความหลากหลายในด้านประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อแบบล้านนา เช่น พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบุญยืน เจ้าพ่อเวียงรัง และพิการวันสำคัญต่างๆ ประเพณีที่กล่าวมาเป็นประเพณีสำคัญของประชาชนในตำบลเสริมงามและตำบลใกล้เคียง ซึ่งจัดทำขึ้นเป็นประจำและได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งในตำบลเสริมงามและนอกตำบลเข้ามาร่วมมือในการจัดกิจกรรมดังกล่าวและนอกจากนี้ตำบลเสริมงามยังเป็นสถานที่และแหล่งผลิตผ้าทอมือและการทำหมอนผ้าที่มีชื่อเสียงของตำบลเสริมงามและของจังหวัดลำปาง เป็นต้น

12.1 เส้นทางพัฒนาตำบลเสริมงาม

เส้นทางพัฒนาและการจัดการตนเองของตำบลเสริมงาม

เส้นทางพัฒนาเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง มีระยะการพัฒนาด้วยความต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมการดำเนินงานชัดเจน ซึ่งการขับเคลื่อนจากการพัฒนาไกลภายใน เชื่อมประสานกับกลไกภายนอกให้เกิดการขับเคลื่อนงานในตำบล เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม “เป็งป่าอาศัยแบบปีแบบน้อง” การลงพื้นที่ “เชิงรุก” โดยเส้นทางพัฒนาสามารถสรุปได้เป็น 3 ยุค คือ (1) ยุคเริ่มต้นการพัฒนาเมืองเสริม ระหว่าง พ.ศ.2542 – 2546 (2) ยุคพัฒนาและส่งเสริมโครงสร้างพื้นฐานบนความต้องการของพื้นที่ ระหว่าง พ.ศ.2546 – 2554 และ (3) พัฒนาอย่างมีส่วนร่วม “เป็งป่าอาศัยแบบปีแบบน้อง” ระหว่าง พ.ศ.2554 – ปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ยุคเริ่มต้นการพัฒนาเมืองเสริม ระหว่าง พ.ศ.2542 – 2546

ตำบลเสริมงาม มีระยะการพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตน คนในชุมชนเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวด้วยความเป็น “คนเมือง” มีการอยู่ร่วมกันแบบ “พี่กับน้อง” ที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันประกอบกับการพัฒนาตำบลในยุคนี้เป็นการเน้นโครงสร้างทางกายภาพที่สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่มีความต้องการขั้นพื้นฐานทั่วไป และตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานได้อย่างเท่าเทียมกัน เช่น การศึกษา สาธารณูปโภคที่จำเป็น ก่อให้เกิดในการวางพื้นฐานโครงสร้างที่ตอบสนองต่อความต้องการ

สถานการณ์ ในช่วงนี้การพัฒนาปฏิบัติการแต่ละแหล่งมาจาก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อดูแลด้านความต้องการพื้นฐานทั่วไปของประชาชนในตำบล บนฐานวิถีชีวิตความเป็นตัวตนของชุมชน ในช่วงนี้จึงเกิดการรวมกลุ่มใน 2 ลักษณะ ได้แก่

(1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน มีการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ได้แก่ ด้านสุขภาพเช่น นักจัดการสุขภาพตำบล (ม.) ด้านการศึกษา เป็นต้น

(2) การส่งเสริมการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างอาชีพส่งเสริม รายได้ให้แก่คนในชุมชน เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ เกษตรทำไร่ เกษตรทฤษฎีใหม่ ก่อให้เกิดการตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนในตำบล

ระยะที่ 2 ยุคพัฒนาและส่งเสริมโครงสร้างพื้นฐานบนความต้องการของพื้นที่ ระหว่าง พ.ศ.2546 – 2554

การพัฒนาตำบลในระยะนี้ เน้นในเรื่องของการอนุรักษ์ภูมิปัญญา วัฒนธรรมเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ และตัวตน ได้แก่ ความเป็น พื้นเมือง เนื่องจากวัฒนธรรมเดิมอาจจะเลือนหายไปจากท้องถิ่น จึงมีการจัดตั้งศูนย์สภาวัฒนธรรมขึ้นเพื่อให้ความเป็น “พื้นเมือง” ยังคงอยู่สืบไป พร้อมทั้งการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของประชาชน ไปพร้อมๆ กันเพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดรับการตอบสนองต่อความต้องการในทุกมิติ

สถานการณ์ ในช่วงนี้การพัฒนาปฏิบัติการแต่ละแหล่งมาจากการอนุรักษ์สืบต่อวัฒนธรรม ภูมิปัญญา รวมทั้งด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะไปพร้อมกัน ดังนี้

(1) อนุรักษ์ความเป็นคนเมือง จากการส่งเสริมและอนุรักษ์ความเป็นตัวตนของชุมชน โดยระยะนี้มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรม รวมถึงการส่งเสริมแพทย์แผนไทยสมุนไพรพื้นบ้าน การบูชา การกราบไหว้ เจ้าพ่อ เพื่อให้ความเป็นตัวตนยังคงอยู่และให้คนรุ่นใหม่ได้เกิดการเรียนรู้และอนุรักษ์ไว้สืบไป

(2) การพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยในชุมชนมีปัญหาจากพื้นที่ทำกินซึ่งสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการจัดกิจกรรมพื้นที่ป่าชุมชน การจัดพื้นที่ทำกิน เพื่อลดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรป่าในพื้นที่

ระยะที่ 3 ยุคพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม “เป็งปออาศัยแบบปีแบบน้อง” ระหว่าง พ.ศ.2554 – ปัจจุบัน

กระบวนการพัฒนาตำบลในช่วงนี้ เน้นในเรื่องการสร้างการมีส่วนร่วม “เป็งปออาศัยแบบปีแบบน้อง” โดยให้คนในชุมชนได้เข้าร่วมในทุกกระบวนการ รวมถึงประสานงานระหว่างหน่วยงานภายใน เช่น โรงเรียน บ้าน วัด รพ.สต.รวมถึงการเชื่อมกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก ในการเข้ามาเชื่อมกลไก สนับสนุนในการพัฒนาตำบล ด้านความรู้ งบประมาณ เพื่อให้การพัฒนาตำบลขับเคลื่อนไปอย่างเข้มแข็ง โดยใช้กระบวนการลงพื้นที่แบบ “เชิงรุก” ที่เข้าถึงพื้นที่ที่สามารถมองเห็นปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้นอกจากนี้ยังมีการขับเคลื่อนและส่งเสริมให้คนในชุมชนได้พึ่งพาตนเองจากการน้อมนำ หลักคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปรับใช้ เพื่อให้ชุมชนได้เกิดการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก

สถานการณ์ การขับเคลื่อนงานเครือข่ายตำบลสุขภาวะ ตำบลเสริมงาม ได้เข้าร่วมในการลงนามความร่วมมือในการเป็นเครือข่ายขับเคลื่อนตำบลสุขภาวะร่วมกับ เทศบาลตำบลวังชิ้น อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ เมื่อ พ.ศ.2557 ได้เข้าสู่กระบวนการเป็นเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามหลักสูตร นอกจากนี้ ตำบลเสริมงาม ได้มีการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพในกระบวนการต่างๆ ของ สสส.ที่จัดขึ้น จนเกิดการยกระดับการพัฒนาตำบลเรื่อยมา ทั้งด้านศักยภาพของพื้นที่ แกนนำในตำบล และด้านการบริหารจัดการตำบล ที่นำไปสู่การจัดการตำบลสุขภาวะที่คนในชุมชนได้เกิดกระบวนการจัดการตนเองอย่างแท้จริงและตอบสนองต่อความต้องการอย่างแท้จริง

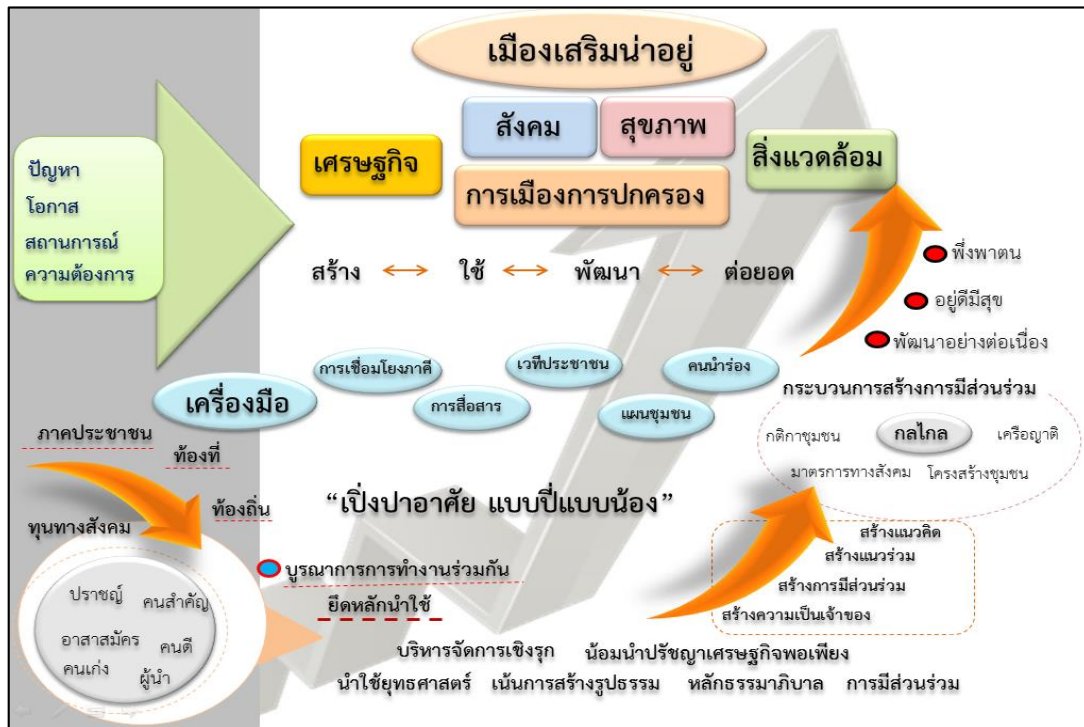
ความเป็นมาของการสู่การตำบลสุขภาวะ

เทศบาลตำบลเสริมงาม ยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 9 ก. วันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2540 มีผลตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 สำนักงาน ตั้งอยู่เลขที่ 53 หมู่ที่ 11 ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 45 กิโลเมตร ทำให้พื้นที่ทั้งหมดของตำบลขยายเป็น 17.50 กิโลเมตร หรือ 10,937.50 ไร่ โดยครอบคลุม 3 ตำบล 12 หมู่บ้าน เทศบาลตำบลเสริมงาม จัดเป็นเทศบาลขนาดกลาง โครงสร้างการบริหารงาน แบ่งเป็น 6 กอง คือ (1) สำนักงานปลัด (2) กองคลัง (3) กองช่าง (4) กองการศึกษา (5) กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และ (6) กองประปา

เทศบาลตำบลเสริมงาม ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการกระบวนการสร้างความสมัครสมานสามัคคี มาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาผสมผสานกับการหล่อหลอมความเป็นระบบเครือข่าย การมีส่วนร่วมในการสรรค์สร้างและพัฒนาพื้นที่และขับเคลื่อนร่วมกันภายใต้ ๔ องค์กรหลัก ท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนทั้งในและภายนอกพื้นที่ โดยมีหัวใจสำคัญ คือ ประชาชน น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ใช้ศักยภาพแกนนำ และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กร ร่วมวางแผนร่วมทำกิจกรรม ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมพัฒนานโยบาย

บทเรียนจากการทำงานด้านการจัดการสุขภาวะ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นเจ้าภาพหลักร่วมมือกับ สสส. โดยสำนัก 3 จนกระทั่งเป็นพื้นที่เรียนรู้ เช่น เทศบาลตำบลวังชิ้น อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ได้ทำการสรุปบทเรียนให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน สามารถจัดการสุขภาวะได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังมีศักยภาพและความพร้อม เป็นเครือข่ายขับเคลื่อนท้องถิ่นในลักษณะ “เพื่อนช่วยเพื่อน” โดยมีการหนุนเสริมแบบพี่เลี้ยง และเพิ่มสมรรถนะในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะสมรรถนะด้านกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากการปฏิบัติการ หรือแหล่งเรียนรู้

13. ฐานคิดในการดำเนินการ

ภาพที่ 4.3 แผนภาพแสดงฐานคิดตำบลเสริมงาม
ที่มา: เทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ตำบลเสริมงาม มีกระบวนการสร้างความสมัครสมานสามัคคี จากพื้นฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญา หล่อหลอม ความเป็นระบบเครือข่าย เครือข่ายและให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นฐานแห่งความศรัทธาในการนำ และเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการบริหารจัดการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ช่วยให้ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่นตลอดจนภาคท้องถิ่นที่มาร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันลงมือปฏิบัติ และร่วมประเมิณผลให้เกิดเป็นพลังเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันภายในตำบล “สร้างขวัญและกำลังใจ” ประชาชนและผู้นำได้รับโอกาสแสดงความคิดเห็นและเกิดการเรียนรู้สู่การจัดการด้วยตนเอง ทำให้เกิดวิถีคิดยุทธศาสตร์การพัฒนาภายใต้ทุนและศักยภาพของพื้นที่ โดยยึดหลักแนวคิดที่ตรงต่อสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของชุมชน และน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประกอบในการบริหารจัดการ เพื่อนำพาไปสู่วิสัยทัศน์ที่ว่า “เสริมงามเมืองน่าอยู่ เศรษฐกิจพอเพียง ร้อยเรียงวิถีชีวิตชุมชน ประชาสังคมสันติสุข ” ส่งผลให้ตำบลเสริมงามมีฐานคิดในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน “เมืองเสริมงามน่าอยู่” อันประกอบไปด้วย 6 ฐานคิด ดังนี้ (1) บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล (2) ร่วมแรง ร่วมใจ (3) บูรณาการภาคียุทธศาสตร์ (4) มุ่งเน้นการสร้างรูปธรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ (5) นำใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ (6) เข้าใจ เข้าถึง เป็นที่พึ่งของชุมชน เพื่อนำสู่ “ชุมชนน่าอยู่ เพื่อมุ่งสู่สุขภาวะที่ดี ตามวิถีพอเพียง”

(1) บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

เป็นรากฐานของการพัฒนาคนให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สงบสุขโดยหลักพื้นฐาน 6 ประการ คือ (1) นิติธรรม (2) คุณธรรม-จริยธรรม (3) ความรับผิดชอบ (4) การมีส่วนร่วม (5) ความโปร่งใส

และ (6) ประสิทธิภาพ-ประสิทธิผล เน้นภาคประชาชนมีส่วนร่วม ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ซึ่งทางเทศบาลตำบลเสริมงาม มุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ ให้เกิดนวัตกรรมด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และด้านสังคม เป็นตำบลแห่งการจัดการตนเอง บนรากเหง้าของความดีงาม มีทั้งภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ที่สร้างให้เกิดผลกระทบทางสังคม ด้านจิตวิญญาณ ความเชื่อ

(2) ฮอมแฮงฮอมใจ (ร่วมแรง ร่วมใจ)

การมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลเสริมงาม มุ่งเน้น “การร่วมแรง ร่วมใจ” จากหลายหลายองค์กร ภาคี ค้นพบ คนดี คนเก่ง คนสำคัญ พัฒนาให้เกิดโครงสร้างและกลไกเชิงระบบในการขับเคลื่อนงาน สร้างให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม หัวใจหลักของการพัฒนาพื้นที่ เกิดการรวมตัว จัดตั้งกลุ่ม มีกระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประมวลผลและร่วมรับผลประโยชน์หรืออาศัยการสร้างพลังของผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถชักชวนให้เกิดการร่วมคิด ร่วมระดมสมอง หาข้อสรุป โดยใช้เวทีในการออกแบบ เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการจัดการที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นเป้าหมายในการสร้างให้เกิด “เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน” ให้กับคนในชุมชน

(3) บูรณาการภาคียุทธศาสตร์

ยึดหลักการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ โดยเชื่อมโยงหน่วยงานภาคียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนงานทั้งในรูปแบบของกิจกรรม โครงการ หรือแม้แต่การพัฒนานโยบายสาธารณะในพื้นที่ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม มุ่งเน้นการเชื่อมโยงหน่วยงานที่สอดคล้องกับประเด็นความจำเป็นและความต้องการของพี่น้องประชาชนสอดคล้องกับการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาในตำบลภายใต้บริบทของพื้นที่

(4) มุ่งเน้นการสร้างรูปธรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่

การสร้างเชื่อมั่น ให้กับพี่น้องประชาชนในตำบล โดยนำใช้รูปธรรมการดำเนินงานในพื้นที่ทุกด้าน เช่น ด้านเกษตร ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เพื่อรับข้อมูลความต้องการของประชาชนวางแผนและสร้างกระบวนการเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาตามความต้องการของประชาชน ทั้งเชิงประเด็นและเชิงนโยบาย เช่น ปัญหาระบาดหนักของโรคพืช การพัฒนาเมล็ดพันธุ์พืช เป็นต้น ด้านการดูแลสุขภาพทำงานร่วมกับ สปสช. ขับเคลื่อนเรื่องกองทุนหลักประกันสุขภาพในพื้นที่ เน้นความจำเป็นพื้นฐาน และปัญหาของประชาชนเป็นหลัก ยึดหลัก การมีส่วนร่วม ชุมชนเป็นเจ้าของแผนงาน โครงการ ภายใต้ระบียบกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ จากการบริหารจัดการ ทำให้เกิดนวัตกรรมการดูแลสุขภาพ

(5) นำใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองให้กับชุมชน โดยเน้นให้ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้ ความรู้คู่คุณธรรม โดยการปฏิบัติตัวของผู้นำเป็นแบบอย่าง โดยจัดประชุมประชาคมชาวบ้านช่วยกันแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา พร้อมทั้งจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ประชาชนเกิดการพึ่งพาตนเองผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การลดรายจ่ายและการเพิ่มรายได้โดยการปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือน โดยมีจุดร่วม คือสำนึกรักในท้องถิ่นและความเป็นชุมชนพอเพียง มีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต มีสุขภาพที่ดี และมีสวัสดิการในชุมชนที่พึงได้รับ ส่งเสริมให้เกิดหมู่บ้านต้นแบบภายในชุมชนหมู่ 3 และ หมู่ 8 ที่คงความเป็นวิถีของคนในชุมชนสมัยอดีต เพื่อเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนในการพัฒนาตำบลเครือข่ายโดยการถ่ายทอดประสบการณ์และบทเรียนภายในชุมชนและพี่น้องเครือข่าย

(6) น้ำไหล ไฟสว่าง ถนนหนทางดี มีคุณธรรม

“น้ำไหล ไฟสว่าง ถนนหนทางดี มีคุณธรรม” เชิงรุก เพื่อสำรวจปัญหาความต้องการของพี่น้องประชาชน โดยใช้วิธีวิเคราะห์ ชวนคิด ชวนทำ ทั้งในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยให้ท้องถิ่นเป็นพี่เลี้ยงในกระบวนการดังกล่าว โดยเน้น 4 องค์กรหลักในการขับเคลื่อน ให้เกิดกระบวนการค้นหา เช่น โครงการเทศบาลเคลื่อนที่ ลงพื้นที่ให้องค์ความรู้ในด้านการเขียนแผน เขียนโครงการ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เข้าถึงประชาชนโดยตรง และได้รับข้อมูลความต้องการของประชาชนเชิงประจักษ์ เพื่อนำมาสู่การออกแบบ วางแผนโครงการ และยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลเสริมงาม ที่ตอบสนองต่อความจำเป็น และความต้องการของประชาชน

14. ระบบการจัดการพื้นที่ (ระบบเรียนรู้)

ตำบลเสริมงามหลักจากการทำวิจัยชุมชนทำให้ทราบว่า บริบทของตำบลเสริมงามมีกิจกรรมหรืองานในพื้นที่เพื่อสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของ 4 องค์กรหลัก คือ ภาคท้องถิ่น ท้องที่ องค์กรภาครัฐ และภาคประชาชน ทำให้มีการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่องและยั่งยืน โดยได้แบ่งออกเป็น 6 ระบบ 25 แหล่งเรียนรู้ ซึ่งมีแหล่งเรียนรู้ที่มีความเข้มแข็งสามารถถ่ายทอดให้คนอื่นได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จำนวน 25 แหล่งเรียนรู้ ดังนี้

บริหารจัดการท้องถิ่น

เทศบาลตำบลเสริมงามใช้ฐานคิดในการบริหารจัดการ โดยการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม (เป็งป่าอาศัย แบบปีแบบน้อง) การบูรณาการภาคียุทธศาสตร์ การมุ่งเน้นการสร้างรูปธรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมุ่งเน้นการบริหารจัดการแบบเชิงรุก ภายใต้บริบทของพื้นที่ ในเรื่องของการมีทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ที่หลากหลาย รวมถึง แกนนนำ ประชาชนชุมชนที่มีศักยภาพ ร่วมกับหน่วยงานภาคีทั้งภายในและภายนอก ในการออกแบบวางแผน สร้างรูปธรรมให้เกิดขึ้น สร้างการเรียนรู้ พัฒนาต่อยอด สร้างและพัฒนานคนให้เกิดคนดี คนเก่ง คนสำคัญ จนเกิดแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ร่วมขับเคลื่อนงานสู่ “เมืองเสริมงามอยู่” ตำบลได้มีนโยบายให้มีการจัดตั้งการ อปพร. โดยการให้มีอาสาสมัครที่เป็นคนในชุมชน เพื่อมีจิตอาสา ช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่เทศบาล มีหน่วยงานสนับสนุน เช่น สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในพื้นที่ดูแลของเทศบาลตำบลเสริมงาม แหล่งเรียนรู้ในระบบนี้ ได้แก่ 1)การขับเคลื่อนและการบริหารจัดการตำบล 2)ระบบหลักประกันสุขภาพตำบลตำบลเสริมงาม 3) อปพร. ตำรวจบ้าน

2. ระบบเกษตรเพื่อสุขภาพ

เนื่องจากบริบทพื้นที่ตำบลเสริมงาม มีสภาพอากาศ และบริบทที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรม และมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องคล่องผูกพันกับเกษตรพอเพียงมาตั้งแต่อดีต ที่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน จึงมีการต่อยอดทั้งเป็นการรวมกลุ่ม และลักษณะของการทำเกษตรเชิงปัจเจก มีกลไกในการขับเคลื่อนเป็นคนในชุมชน แกนนนำ และองค์การภายใน เช่น เทศบาลตำบลเสริมงาม กศน. ที่ว่าการอำเภอเสริมงาม สหกรณ์การเกษตรอำเภอเสริมงาม ธกส.เสริมงาม นอกจากนี้ยังมีกลไกสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายภายนอก ด้านองค์ความรู้ งานวิชาการ เทคนิควิธีทางการเกษตรเพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนเกษตรในตำบลขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน โดยมุ่งเน้นด้านการพึ่งพาตนเองตามแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ เกิดการ

สร้างทั้งองค์ความรู้และสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน ผลจากการขับเคลื่อนงานเกษตรเพื่อสุขภาวะตำบลเสริมงาม ก่อให้เกิดการพึ่งพา เกื้อกูลกันในชุมชนแหล่งเรียนรู้ในระบบนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มไส้เดือน บ้านทุ่งงาม 2) กลุ่มพัฒนาอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง บ้านทุ่งงาม 3) กลุ่มเกษตรผสมผสานบ้านดอนงาม 4) กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านนาเอี้ยง

3. ระบบภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

เทศบาลตำบลเสริมงามเป็นตำบลที่มีประเพณี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบล้านนา มีการดำเนินชีวิตแบบวิถีพื้นบ้านดั้งเดิม มีทุนเดิมที่หลากหลาย ทั้งทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา มีการดำเนินกิจกรรม เพื่ออนุรักษ์ สืบทอด ให้กับเด็กและเยาวชน รุ่นหลัง (คนใหญ่สอนละอ่อนหยา) เกิดการเรียนรู้แบบไม่มีสิ้นสุด สุข และยังมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทั้งตำบล เป็นแหล่งที่คอยให้คำปรึกษา และร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาวัฒนธรรม การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เนื่องจากภูมิปัญญาที่กล่าวมาข้างต้นนี้แล้วยังมีภาคีสนับสนุนจากภายในและภายนอกชุมชนได้มีการส่งเสริมด้านภูมิปัญญาโดยให้คนในชุมชนมาบูรณาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างกระบวนการขับเคลื่อนงานแบบมีส่วนร่วม ร่วมกัน มีการบริหารจัดการแบบเชิงรุก เข้าถึงพื้นที่ ระบุปัญหาความต้องการ ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกความภาคภูมิใจและรักถิ่นเกิด เป็นการสืบสานภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรม วิถีความเป็นชุมชนล้านนาให้คงอยู่สืบไปแหล่งเรียนรู้ในระบบนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มไม้กวาด บ้านดอนแก้ว 2) กลุ่มจักสานผู้สูงอายุ บ้านดอนงาม 3) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน บ้านศรีลังกา 4) กลุ่มช่างซ่อม บ้านฮ่องฮี 5) กลุ่มสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านทุ่งต้า 6) กลุ่มปั้นหม้อ บ้านมั่ว

4. ระบบเศรษฐกิจชุมชนและการประกอบอาชีพ

จากปัญหาและความต้องการของประชาชนตำบลเทศบาลตำบลเสริมงาม ต้องการรวมกลุ่มเพื่อสร้างให้คนในตำบลมีการรวมกลุ่มกันสร้างอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ แปรรูปทรัพยากรที่หาได้ในพื้นที่ และการถ่ายทอด ภูมิปัญญาที่มีมาใช้ในการแก้ปัญหาแบบพึ่งตนเองในด้านการประกอบอาชีพ โดยเทศบาลตำบลเสริมงามให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอาชีพต่าง ๆ ในตำบล ทำให้คนในตำบลเกิดการเรียนรู้ สร้างรายได้ ช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจน ในพื้นที่เทศบาลตำบลเสริมงาม เป็นตำบลที่อยู่ในภาวะกึ่งเมืองกึ่งชนบทมีการกระจายตัวของสังคมเมืองมากขึ้นเพราะฉะนั้นการส่งเสริมเรื่องการประกอบอาชีพทั้งที่เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมจึงจำเป็นยิ่งแหล่งเรียนรู้ในระบบนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มทอผ้า บ้านนาบอน 2) กลุ่มตีมีด บ้านดอนแก้ว 3) กลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ประดิษฐ์ บ้านดอนแก้ว 4) กลุ่มทำดอกไม้แห้ง บ้านทุ่งงามพัฒนา 5) กลุ่มจักสาน บ้านศรีลังกา 6) กลุ่มประดิษฐ์กระเป๋าหนัง บ้านศรีลังกา 7) กลุ่มทอผ้า (วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านฮ่องฮี) 8) กลุ่มเย็บผ้า บ้านฮ่องฮี 9) กลุ่มสตรีหมอนผา บ้านนาเอี้ยง

5. ระบบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

เริ่มจากทางเทศบาลตำบลเสริมงาม เกิดปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปัญหาป่าชุมชน ปัญหาขยะในชุมชน และปัญหาด้านพลังงานที่กำลังเกิดขึ้นทั่วประเทศ ทางเทศบาลตำบลเสริมงามเห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น ทางคณะผู้บริหาร ผู้นำชุมชน และคนในชุมชน จึงได้ร่วมกันคิด ร่วมกันที่จะปัญหา โดยมีการทำประชาคม การไปศึกษาดูงาน ทำให้เกิดกระบวนการรวมตัวกัน จัดตั้งกลุ่มเพื่อ

แก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้มีการอนุรักษ์ ทดแทน และปลูกจิตสำนึกให้ได้รับรู้จักการใช้พลังงานที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน สร้าง กระบวนการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกระดับได้เข้ามามีบทบาทภายในกลุ่ม เพื่อการขับเคลื่อนและพัฒนา ระบบทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สร้างเทศบาลตำบลเสริมงามให้เป็นพื้นที่ ต้นแบบการเรียนรู้ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ป่าต้นน้ำ และเป็นกลไกขับเคลื่อนให้ประชาชนในตำบลมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ในระบบนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มเครือข่ายป่าชุมชน บ้านดอน มุล ดอนงาม

6. ระบบองค์การการเงินและสวัสดิการชุมชน

เริ่มจากแนวคิดเรื่องบริหารจัดการการเงินทุนในชุมชนที่ต้องการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในเรื่องของ เงินทุนประกอบอาชีพ และต่อยอดเป็นการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เน้นการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชน สร้างความเอื้ออาทร ดูแลเอาใจใส่กันโดยจัดสวัสดิการในสมาชิกใน ชุมชนให้ความสำคัญการจัดสวัสดิการกับผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส ได้เข้าถึงการจัดสวัสดิการของกองทุน สร้าง ความมั่นคงในชีวิต ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เมื่อเจ็บป่วย เมื่อแก่ชรา จนถึงเสียชีวิต ตามแนวทางกองทุนว่า “ให้อย่างมี คุณค่า รับผิดชอบต่อศักดิ์ศรี” ระบบนี้ สร้างให้เกิดนวัตกรรม ในเรื่องของเงื่อนไขการกู้ยืมเงินกองทุน ผู้ที่กู้ได้ จะต้องปลูกผักสวนครัว และมีการออมเงิน จึงจะกู้เงินจากกองทุนได้ โดยใช้กระบวนการกลุ่มในการดูแลและ ตรวจสอบซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ปัญหาเรื่องหนี้สูญ มีน้อยลง เนื่องจากการปลูกผักสวนครัว ทำให้ลดรายจ่าย ในครัวเรือน เหลือยังขายสร้างรายได้ให้ครัวเรือนได้อีก ส่งผลให้ เกิดชุมชนเกื้อกูล แหล่งเรียนรู้ในระบบนี้ ได้แก่ 1) กองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านนาบอน 2) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเสริมงาม

ทุนและศักยภาพในระดับหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน พื้นที่เทศบาลตำบลเสริมงาม ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริม งาม จังหวัดลำปาง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทุนและศักยภาพระดับหมู่บ้าน

ตารางที่ 4.7 ทุนและศักยภาพในระดับหมู่บ้าน ทั้ง 12 หมู่บ้านของพื้นที่เทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงามจังหวัดลำปาง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หมู่บ้าน/ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนทุนทางสังคม			
	บุคคล	กลุ่ม ปฏิบัติการ/ แหล่งเรียนรู้	หน่วยงานและ แหล่งประโยชน์	หมู่บ้านจัดการตนเอง
ตำบลทุ่งงาม				
หมู่ที่ 2 บ้านนาบอน	12	2	9	การเงินและสวัสดิการ ชุมชน
หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งงาม	7	2	11	เกษตรเพื่อสุขภาพ
หมู่ที่ 4 บ้านมัว	8	1	9	-
หมู่ที่ 6 บ้านดอนแก้ว	8	3	6	-
หมู่ที่ 8 บ้านดอนงาม	5	3	5	ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

หมู่ที่ 11 บ้านทุ่งงามพัฒนา	10	4	17	การเงินและสวัสดิการ ชุมชน
ตำบลเสริมกลาง				
หมู่ที่ 5 บ้านศรีลังกา	8	3	16	-
หมู่ที่ 6 บ้านฮ่องฮี	10	3	10	-
หมู่ที่ 7 บ้านนาเอี้ยง	12	2	12	-
หมู่ที่ 8 บ้านทุ่งดำ	7	1	4	ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรม
หมู่ที่ 9 บ้านสบเสริม	8	-	5	
ตำบลเสริมซ้าย				
หมู่ที่ 7 บ้านน้ำหลง	12	-	2	-
รวม	107	24	106	5

จากตารางแสดงทุนและศักยภาพระดับหมู่บ้านของพื้นที่เทศบาลตำบลเสริมงามซึ่งได้ค้นพบหมู่บ้านจัดการตนเองที่มีศักยภาพในการนำใช้ข้อมูลและการแก้ไขปัญหาโดยชุมชนเองซึ่งมีทั้งหมด 4 เรื่องได้แก่ (1) การเงินและสวัสดิการ ได้แก่ บ้านนาบอน หมู่ที่ 2 และบ้านทุ่งงามพัฒนา หมู่ที่ 11 (2) เรื่องเกษตรเพื่อสุขภาพ ได้แก่ บ้านทุ่งงาม หมู่ที่ 3 (4) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ บ้านดอนงาม หมู่ที่ 8 และ (3) ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ บ้านทุ่งดำ หมู่ที่ 8 ในพื้นที่เทศบาลตำบลเสริมงาม มีการจัดการตนเอง 5 ชุมชน 4 ระบบการเรียนรู้ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์บริบทชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

การศึกษาสภาพบริบทของชุมชน ทางด้านกายภาพ และความต้องการในการสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุ นำร่อง โดยการศึกษาสภาพบริบทของชุมชนด้านผู้สูงอายุพบว่า เทศบาลตำบลเสริมงามเป็นหน่วยงานราชการบริหารส่วนท้องถิ่น เดิมเป็นสุขาภิบาลเสริมงาม ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 มีผลทำให้สุขาภิบาลเสริมงามเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบลเสริมงาม เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 ได้มีผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวนมากถึงร้อยละ 26.33 ซึ่งมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ของสังคมผู้สูงอายุตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติ คือมีจำนวนผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม โดยที่เทศบาลตำบลเสริมงามเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งและมีการสะสมทุนทางสังคม และท้องถิ่นสูง เช่น การเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอย่างเหนียวแน่น มีจิตใจงดงามเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ขอช่วยเหลือกิจกรรมของส่วนรวม มีขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ ประเพณีตานข้าวใหม่ เป็นต้น

ประชากรในเขตเทศบาลตำบลเสริมงามส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรโดยที่มีพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลเสริมงามส่วนใหญ่เป็นใช้ในการเกษตร โดยคิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมดจากพื้นที่เกษตรกรรมในเขตเทศบาล จำนวน 8,176 ไร่ มีการใช้พื้นที่ในการทำนาข้าวมากที่สุด รองลงมาเป็นพื้นที่ไร่ พื้นที่สวนและไม้ผล ไม้ยืนต้น ที่อยู่อาศัย และพื้นที่ผักและไม้ดอก มีการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมด้านผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง และเทศบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมาก มีการ

ผลานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันทางการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ และได้เห็นถึงความสำคัญของผู้สูงอายุที่มีจำนวนมากขึ้นในสังคม จึงได้มีโครงการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อรองรับอัตราของผู้สูงอายุที่มีจำนวนมากขึ้นในชุมชน และช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเสริมงาม ได้มีความพยายามในการริเริ่ม และจัดตั้งขึ้นในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ได้มีการกำหนดโครงสร้างในการทำงาน สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

สถานภาพของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม มีอยู่มากถึงร้อยละ 26.33 ทำให้พื้นที่เขตเทศบาลตำบลเสริมงามเข้าสู่การเป็นเมืองผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว มีอาชีพมีกลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตร กลุ่มรับจ้าง โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีภาระในการดูแลครอบครัว โดยส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำนา หรือการทำอาชีพหัตถกรรมและพบว่าด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหาและความต้องการการปัญหาด้านเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนสูงขึ้น รายได้ลดลง ต้องการพัฒนาอาชีพ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดกับกลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน ติดเตียง และผู้สูงอายุพิการ ส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งต้องการส่งเสริมการออม ในกลุ่มผู้สูงอายุ 12 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดกับกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป (ไปมาได้เอง) ผู้สูงอายุที่ป่วยติดบ้าน ผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียง ผู้เตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ (อายุ 50 ปีขึ้นไป) ผู้สูงอายุที่ป่วยเรื้อรัง ผู้สูงอายุที่พิการส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งยังต้องการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอาชีพ หรือการส่งเสริมให้มีการตลาดรองรับสินค้าชุมชน หรือการสร้างตราสินค้าเพื่อแข่งขันในตลาดสินค้า

การดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมิมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันในพื้นที่เทศบาลตำบลเสริมงามได้ดำเนินการในการพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุ โดยมีการดำเนินกิจกรรมในการขับเคลื่อนงานการดูแล ส่งเสริมคุณภาพชีวิตในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานเพื่อดูแลผู้สูงอายุ โดยมรการพัฒนาลักษณะที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วม “เป็งป่าอาศัยแบบปีแบบน้อง” ในพื้นที่เทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ความต้องการหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ พบจากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 1) พบว่า ลักษณะและรูปแบบความต้องการหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ในระยะเริ่มแรก 3 ด้าน โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำเวทีเพื่อสะท้อนความต้องการของตัวแทนผู้เข้าร่วมเวที การสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้บริหาร/ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตัวแทนผู้สูงอายุในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อได้ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 4.4 การจัดเวทีระดมความคิดเห็นความต้องการหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุนาร่อง
ที่มา: จากการลงพื้นที่วิจัย

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการจัดเวที และการสัมภาษณ์เชิงลึก พบข้อมูลบางประการที่น่าสนใจ ประการหนึ่งคือ เทศบาลตำบลเสริมงามมีต้นทุนทางสังคมที่ดี และพบว่ามีการบริหารจัดการในด้านกิจกรรมผู้สูงอายุได้ดีโดยข้อมูลที่ได้จากการจัดเวที และการสนทนากลุ่ม พบว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ เทศบาลตำบลเสริมงาม ชุมชน และผู้สูงอายุในชุมชนมีความต้องการหลักสูตรผู้สูงอายุนาร่องเพื่อนำมาใช้กับโรงเรียนผู้สูงอายุที่เทศบาลกำลังจะจัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับกับจำนวนผู้สูงอายุในชุมชนที่มากขึ้น และมีความต้องการที่จะพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเสริมงาม

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในด้านผู้สูงอายุ พบว่า เทศบาลตำบลเสริมงามได้มีการจัดการในด้านผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง และในขณะนี้มีความต้องการที่จะพัฒนาให้เกิดเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสริมงามที่ยังมีความสามารถทางกายภาพในการทำกิจกรรมร่วมกันได้ โดยมีความพยายามของงบประมาณสนับสนุนด้านการลงทุนพื้นฐานจากงบประมาณของรัฐ และงบประมาณของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมีความต้องการหลักสูตรผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม โดยต้องการตั้งศักยภาพของชุมชน และต้องการใช้ท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการพึ่งตนเองของคนในชุมชน

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้สูงอายุ ในด้านการพัฒนาหลักสูตรพบว่า มีความต้องการให้มีการจัดทำหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ แต่ไม่ต้องการให้เป็นเหมือนลักษณะโรงเรียนคือ การแต่งกายชุดนักเรียน แต่มีความต้องการหลักสูตรผู้สูงอายุที่เป็นหลักสูตรในการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุในเขตชุมชนเทศบาลตำบลเสริมงามมากกว่า โดยอยากให้เห็นกิจกรรมที่สามารถนำความรู้จากชุมชนมาใช้เป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุได้

จากการดำเนินการจัดเวทีนั้นมีความต้องการที่จะยึดหลักของพึ่งตนเองโดยคนในท้องถิ่น โดยการสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน หรือเรียกว่า “วิถีคนเมืองเสริม เป็งป่าอาศัยแบบปืแบบน่อง” โดยใช้รูปแบบของ

หลักสูตรนาร่อง มีการสร้างระบบการศึกษา (โรงเรียนผู้สูงอายุ) ระบบสวัสดิการ ระบบการส่งเสริมอาชีพ ระบบการดูแลสุขภาพ ระบบงานศิลปวัฒนธรรม ระบบงานประชาสัมพันธ์และเทคโนโลยี ระบบการปรับสภาพบ้านและสิ่งแวดล้อมคนพิการและผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นในเบื้องต้นโดยพิจารณาจากบริบทของชุมชนและท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม ได้แก่

1) ความรู้ในชุมชน การมุ่งเน้นสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่เกิดความสุขและกิจกรรมผู้สูงอายุที่เน้นการให้ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การปั่นหม้อ ทอผ้า จักรสาน การทำดอกไม้จัน การทำอาหารสำหรับผู้สูงอายุ(อาหารพื้นบ้าน) การดูแลสุขภาพ(การประเมินสมรรถนะ การยืดเหยียด) กีฬาผู้สูงอายุ โดยที่การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุ และการที่ผู้สูงอายุมีความรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง ซึ่งความรู้บางอย่างมีส่วนในการส่งเสริมอาชีพชุมชนได้

2) วัฒนธรรม และวิถีชุมชน การนำวัฒนธรรมและวิถีชีวิต บนพื้นฐานของชุมชนเทศบาลตำบลเสริมงาม โดยพบว่า ชุมชนเทศบาลตำบลเสริมงามมีผู้สูงอายุที่มีความรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน ปรากฏชาวบ้านด้านต่าง ๆ เช่น การทำเสตวง (ตำราพื้นบ้าน) การทำใบศรี การทำตลาดพื้นบ้าน ในด้านนี้พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นตำบลเสริมงามสามารถส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ การสานสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้ในชุมชนด้านวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นในลักษณะของวิถีคนเสริม

3) การส่งเสริมนันทนาการในชุมชน และการส่งเสริมสุขภาพชุมชนเป็นด้านที่ได้รับความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวกับ กิจกรรมเข้าจังหวะ รำวง จ้อย ซอ ร้องเพลง ซึ่งเป็นกิจกรรมในเชิงนันทนาการและช่วยส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยดำเนินการควบคู่ไปกับชมรมผู้สูงอายุ

4.2 การสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนาร่องอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของเทศบาลตำบลเสริมงามได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนาร่อง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

4.2.1 การสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนาร่องโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

การสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนาร่องอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของเทศบาลตำบลเสริมงามได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนาร่อง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) คือ การจัดเวทีเพื่อสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนาร่องที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ “วิถีคนเสริมงาม” ในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม โดยการจัดเวทีระดมความคิดเห็นในการสร้างหลักสูตรที่พึ่งตนเองในชุมชน และลดการพึ่งพาจากภายนอก โดยหลักสูตรนาร่องที่ได้ควรมีจุดเน้นอย่างน้อย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนโดยพึ่งพาจากสิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน 2) ด้านวัฒนธรรม และวิถีชุมชน ที่ใช้ปรากฏชุมชนและผู้รู้ในชุมชน หรือผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุในชุมชนร่วมกัน รวมทั้งยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนของท้องถิ่นที่สำคัญ และการสนับสนุนจากเทศบาลเพื่อให้เกิดการนำวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในชุมชนเป็นสินค้าที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเสริมงาม 3) ด้านนันทนาการและการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพแก่ผู้สูงอายุในชุมชน โดยเทศบาลตำบลเสริมงาม จัดกิจกรรมด้านสุขภาพกายให้แก่ผู้สูงอายุ

หรือเป็นแหล่งกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านสุขภาพ โดยอาศัยภาคีเครือข่ายในท้องถิ่นด้านสุขภาพเช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หรือกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)

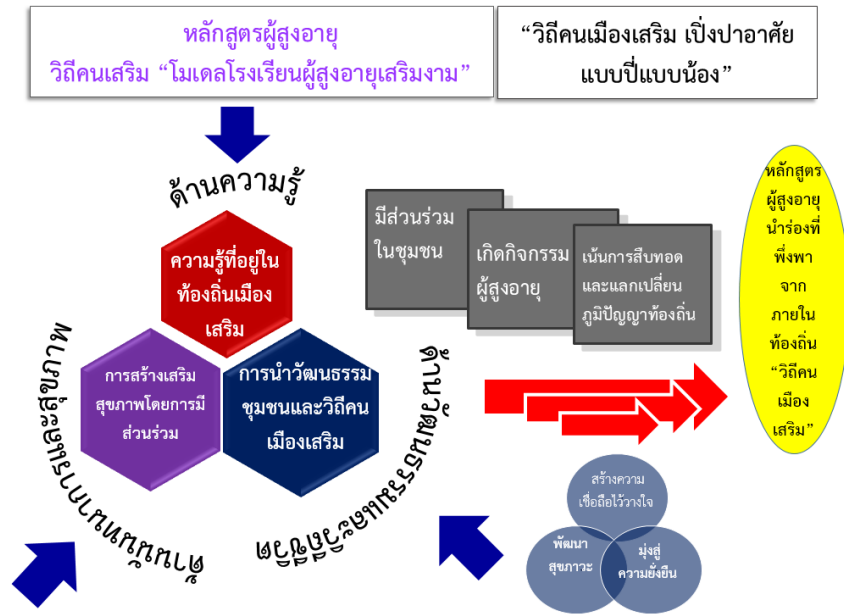
ระยะที่ 1) การจัดเวทีได้มีการดำเนินการทั้งหมดจำนวน 3 ครั้ง และระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่าสามารถนำไปสู่รูปแบบหลักสูตรผู้สูงอายุนาร่อง “วิถีคนเสริมงาม” หรือ “หลักสูตรนาร่องวิถีคนเสริม” ซึ่งได้สร้างข้อสรุปจากเวทีและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิทยากรกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมเวทีชุมชน

ภาพที่ 4.5 การจัดเวทีระดมความคิดเห็นเพื่อวิพากษ์โมเดล (Model) โรงเรียนผู้สูงอายุวิถีคนเสริมงาม
ที่มา: จากการลงพื้นที่วิจัย

โดยให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในชุมชนทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนผู้สูงอายุที่เทศบาลได้ดำเนินการ และหลักสูตรนาร่องของโรงเรียนผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีคนเสริมงาม ของเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ได้ โดยสรุปจากการจัดเวที และการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งได้เห็นชอบและนำเสนอเป็นโมเดล (Model) ดังนี้

ภาพที่ 4.6 โมเดลหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องวิถึคนเสริม “โมเดลโรงเรียนผู้สูงอายุเสริมงาม”
ที่มา: จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

โมเดลโรงเรียนผู้สูงอายุเสริมงาม หรือ โรงเรียนผู้สูงอายุวิถึคนเสริม ได้สร้างขึ้นภายใต้การสรุปผลการวิเคราะห์ และการเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อันจะนำไปสู่การได้หลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องที่มีการดำเนินการได้จริง รวมทั้งการเสริมสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุวิถึคนเสริมงามที่เน้นการลดการพึ่งพาจากภายนอก และการพึ่งพาอาศัยจากคนในชุมชนการใช้ทรัพยากรที่ชุมชนมีให้เกิดประโยชน์สูงสุด และนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “วิถึคนเมืองเสริม เป็งปออาศัยแบบปีแบบน้อง” (วิถึคนเมืองเสริมงาม พึ่งพาอาศัยแบบปีแบบน้อง)

เมื่อผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบ (Model) ที่เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากบริบทชุมชน การจัดทำเวทีการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้จากการเก็บข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 โดยนำโมเดลที่เรียกว่า โมเดลหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องวิถึคนเสริมงาม “โมเดลโรงเรียนผู้สูงอายุเสริมงาม” โดยนำเสนอในเวทีการประชุมที่ประกอบไปด้วย ตัวแทนผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตัวแทนภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น โรงเรียน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญในด้านผู้สูงอายุมาเป็นวิทยากรหลักในการดำเนินการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็น และวิพากษ์โมเดลหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องวิถึคนเสริม “โมเดลโรงเรียนผู้สูงอายุเสริมงาม” โดยได้ข้อมูลดังนี้

- 1) ความต้องการหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องในระยะแรกมีความต้องการใช้ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นเสริมงามมาเป็นหลักในการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุนำร่อง
- 2) ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม มีความต้องการในเบื้องต้นคือ การส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต และการส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเพื่อการสร้างอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ
- 3) การพัฒนาให้เกิด “โมเดล (Model) โรงเรียนผู้สูงอายุสำหรับคนเสริมงาม” เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเอง ลดปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาซึมเศร้า และการถูกโดดเดี่ยว

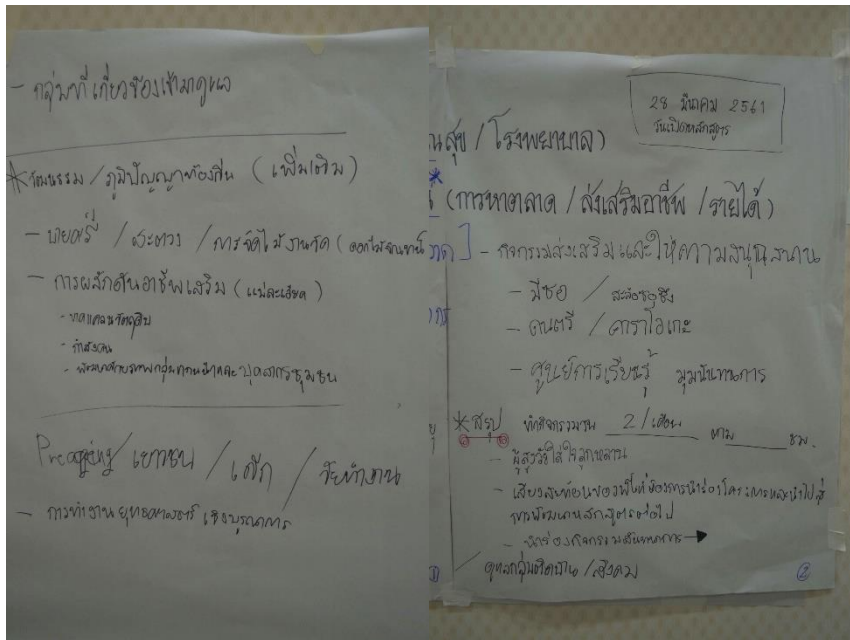
ดังนั้น เมื่อคณะผู้วิจัยได้นำเสนอให้ตัวแทนของผู้สูงอายุในชุมชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงนำมาปรับปรุงและดำเนินการต่อในระยะที่ 2

ระยะที่ 2) การวิจัยโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเสริมงาม หรือ โรงเรียนผู้สูงอายุวิถีคนเสริม โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการร่วมกับชุมชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่การสำรวจสถานภาพชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพของท้องถิ่น การสะท้อนกลับข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพบริบทของท้องถิ่น และการนำเสนอข้อมูลหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องต่อเวทีชุมชนที่ประกอบไปด้วย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประชาชนที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้าน ภาคีเครือข่ายด้านสาธารณสุข เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเลือกหลักสูตรนำร่องในโรงเรียนผู้สูงอายุผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยพบว่าเมื่อใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนแล้วมีการวิเคราะห์ร่วมกันและในการนำหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องไปใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีคนเสริมงาม จำนวน 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ การเสริมความรู้ของคนในท้องถิ่นคนเมืองเสริม โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่เกิดความสุขและกิจกรรมที่ใช้ความรู้จากปราชญ์ในชุมชนเน้นการให้ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การปันหม้อ ทอผ้า จักรสาน การทำดอกไม้จัน การทำอาหารสำหรับผู้สูงอายุ (อาหารพื้นบ้าน) การดูแลสุขภาพ โดยที่การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งความรู้ในการดูแลสุขภาพ การแนะนำหรือแนะนำการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุที่ติดสังคม ติดบ้าน หรือติดเตียงเพื่อให้มีสุขภาพที่แข็งแรงได้

2. ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต การทำสะอาด (ตำราพื้นบ้าน) การทำบายศรี การทำตลาดพื้นบ้าน ในด้านนี้พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นตำบลเสริมงามสามารถส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ การสานสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้ในชุมชนด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ด้านนันทนาการและสุขภาพ การส่งเสริมนันทนาการในชุมชน และการส่งเสริมสุขภาพชุมชนเป็นด้านที่ได้รับความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องของผู้สูงอายุ และกิจกรรมเกี่ยวกับการเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุดังนั้นเมื่อสิ้นสุดระยะที่ 2) คณะผู้วิจัยจึงได้หลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุนำร่อง ดังตารางที่ 4.8

ภาพที่ 4.7 ความต้องการในแต่ละด้านของหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุนำร่อง
ที่มา: จากการลงพื้นที่วิจัย

4.2.2 หลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของเทศบาลตำบลเสริมงามได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่อง

การวิจัยโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเสริมงาม หรือ โรงเรียนผู้สูงอายุวิถีคนเสริม โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการร่วมกับชุมชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่การสำรวจสถานภาพชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพของท้องถิ่น การสะท้อนกลับข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพบริบทของท้องถิ่น และการนำเสนอข้อมูลหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องต่อเวทีชุมชนที่ประกอบไปด้วย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประชาชนที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้าน ภาคีเครือข่ายด้านสาธารณสุข เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเลือกหลักสูตรนำร่องในโรงเรียนผู้สูงอายุผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

ภาพที่ 4.8 เวทีนำเสนอ (ร่าง) หลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุนำร่องวิถีคนเสริมงาม
ที่มา: จากการลงพื้นที่วิจัย

จากการจัดทำเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นภายหลังจากการนำเสนอโมเดล (Model) เพื่อเป็นต้นแบบในการกำหนดหลักสูตรผู้สูงอายุนาร์่องในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงามในระยะที่ 1 และนำเสนอหลักสูตรผู้สูงอายุนาร์่องอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของเทศบาลตำบลเสริมงาม สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรผู้สูงอายุนาร์่องนั้นในระยะแรกของการดำเนินการจัดให้มีหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุต้องการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นกิจกรรมในหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม ให้นำความรู้ในชุมชนและท้องถิ่นกลับมาแลกเปลี่ยนและอนุรักษ์ไม่ให้สูญหาย และไม่ควรมีหลักสูตรที่มากจนเกินไปและไม่มีความต้องการที่จะใช้การศึกษาแบบโรงเรียนเต็มรูปแบบในโรงเรียนผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเสริมงาม

การสัมภาษณ์ผู้บริหารเทศบาลตำบลเสริมงาม แสดงให้เห็นถึง บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง โดยพบว่า นายกเทศมนตรีตำบลเสริมงาม ให้ความสำคัญของการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสริมงามเป็นอย่างมาก และมีความต้องการที่จะพัฒนาให้เกิดเป็นการรวมตัวของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านผู้สูงอายุมากขึ้น โดยให้ความเห็นที่น่าสนใจว่า

“เทศบาลตำบลเสริมงามมีความต้องการหลักสูตรผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเสริมงาม หรือโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีคนเสริม”

นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเสริมงาม

สัมภาษณ์ 26 มีนาคม 2561

ดังนั้น เมื่อคณะผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนแล้วมีการวิเคราะห์ร่วมกันและในการนำหลักสูตรผู้สูงอายุนาร์่องไปใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีคนเสริมงาม จำนวน 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ การเสริมความรู้ของคนในท้องถิ่นคนเมืองเสริม โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่เกิดความสุขและกิจกรรมที่ใช้ความรู้จากปราชญ์ในชุมชนเน้นการให้ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การปันหมอ ทอผ้า จักรสาน การทำดอกไม้จัน การทำอาหารสำหรับผู้สูงอายุ (อาหารพื้นบ้าน) การดูแลสุขภาพ โดยที่การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งความรู้ในการดูแลสุขภาพ การแนะแนวหรือแนะนำการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุที่ติดสังคม ติดบ้าน หรือติดเตียงเพื่อให้มีสุขภาพที่แข็งแรงได้

2. ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต การทำสะตวง (ตำราพื้นบ้าน) การทำใบศรี การทำตลาดพื้นบ้าน ในด้านนี้พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นตำบลเสริมงามสามารถส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ การสานสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้ในชุมชนด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ด้านนันทนาการและสุขภาพ การส่งเสริมนันทนาการในชุมชน และการส่งเสริมสุขภาพชุมชนเป็นด้านที่ได้รับความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องของผู้สูงอายุ และกิจกรรมเกี่ยวกับการเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุ ดังนั้นเมื่อสิ้นสุดระยะที่ 2) คณะผู้วิจัยจึงได้หลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ นาร์่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.8 หลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเสริมงาม หรือโรงเรียนผู้สูงอายุวิถิคนเสริมงาม

หัวข้อ	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระวิชา	ลักษณะกิจกรรม/ ระยะเวลา
ด้านความรู้			
การใช้ชีวิต ในวัยสูงอายุ	เพื่อให้ทราบถึง วิธีการและแนว ปฏิบัติ เพื่อการใช้ ชีวิตที่เหมาะสมในวัย สูงอายุ	การเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม เศรษฐกิจ กิจกรรมใน วัยสูงอายุ การใช้ชีวิตร่วมกับคนหลาย วัย	วิทยากรบรรยาย/ กิจกรรมผู้สูงอายุ ระยะเวลา 3 ชั่วโมง
การเสวนา แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ระหว่าง ผู้สูงอายุ	เพื่อให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ เรื่องราวต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นใช้ ชีวิตประจำวัน	พัฒนาทักษะการพูด การฟัง การคิด และพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วม ร่วม คิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา	วิทยากรบรรยาย/ กิจกรรมสนทนา ประสาวิัย ระยะเวลา 3 ชั่วโมง
ด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน			
การรักษา และถ่ายทอด วัฒนธรรม และภูมิ ปัญญา	เพื่ออนุรักษ์และสืบ ทอดศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นและสร้าง คุณค่าทางภูมิปัญญา ของผู้สูงอายุให้เป็นที่ ประจักษ์และยอมรับ	ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามวิถิคนเมืองเสริม	ปราชญ์ท้องถิ่น/ กิจกรรม 2-3 ชั่วโมง
ด้านนันทนาการและสุขภาพ			
สุขภาพกาย อาหารและ โภชนาการ	เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความ เข้าใจในหลัก โภชนาการที่ดี การ ออกกำลังกายที่ เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ละการจัดการอารมณ์ ในวัยสูงอายุ	อาหารพื้นบ้านต่อโภชนาการผลของ อาหารต่อการเปลี่ยนแปลงในวัย สูงอายุและความเข้าใจที่ดีต่อ โภชนาการ และคุณลักษณะของ โภชนาการที่ดี	วิทยากรจาก โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบล / วิทยากรจากภายนอก ระยะเวลา 3 ชั่วโมง

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

หัวข้อ	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระวิชา	ลักษณะกิจกรรม/ ระยะเวลา
การออกกำลังกาย	เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจในหลักโภชนาการที่ดี การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและการจัดการอารมณ์ในวัยสูงอายุ	การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพของผู้สูงอายุ และการดูแลสุขภาพอนามัยตามสุขบัญญัติ และการพักผ่อนที่เหมาะสมของผู้สูงอายุ	วิทยากรจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล / กิจกรรมการออกกำลังกาย และการจัดการอารมณ์ ระยะเวลา 3 ชั่วโมง
สุขภาพใจผู้สูงวัยอย่าให้เครียด	เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถจัดการความเครียดและความวิตกกังวล และยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้นในวัยสูงอายุ	การจัดการความกังวลสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บการบริหารสุขภาพจิตในวัยสูงอายุ และประโยชน์ของดนตรี การเล่นดนตรี การร้องเพลงเพื่อคลายเหงา	วิทยากรในชุมชนสอนการร้องเพลง การรำวง การเต้น ระยะเวลา 2 ชั่วโมง

4.3 การนำร่องทดลองใช้ และการประเมินผลหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากกระบวนการตัดสินใจจากชุมชน และการเสนอแนะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

4.3.1 การนำร่องทดลองใช้หลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การนำร่องทดลองใช้เกิดจากกระบวนการตัดสินใจจากชุมชน โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้เวทีในการวิจัยในการนำเสนอร่างหลักสูตร โดยให้ตัวแทนผู้สูงอายุ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้แทนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ได้มีส่วนในการเลือกหัวข้อในหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมในหลักสูตร ซึ่งจากเวทีดังกล่าว ได้เห็นชอบให้นำกิจกรรมในหัวข้อนั้นมาดำเนินการและสุขภาพเป็นหัวข้อในหลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเสริมงาม ใช้เป็นกิจกรรมทดลองนำร่องในการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องตามหลักสูตรผู้สูงอายุโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเสริมงาม หรือโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีคนเสริมงาม ได้ดำเนินกิจกรรมตามหลักสูตรในด้านนันทนาการและสุขภาพ โดยใช้ชุมชน ได้ดำเนินการจัดให้มีกิจกรรมร่วมกัน

คณะผู้วิจัยได้ให้การสนับสนุนวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิในด้านสุขภาพกายสุขภาพใจ และด้านนันทนาการการขยับร่างกายในการทดลองนำร่องหลักสูตรผู้สูงอายุโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเสริมงาม ซึ่งกิจกรรมที่ได้ดำเนินการตามหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องทดลองใช้นั้นสามารถดำเนินการได้ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมด้านนันทนาการและสุขภาพ โดยเทศบาลตำบลเสริมงาม ได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมตามหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่อง ดังภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.9 การทดลองนำร่องใช้หลักสูตรผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเสริมงาม จำนวน 1 หลักสูตร
ที่มา: จากการลงพื้นที่วิจัย

ข้อสังเกตจากคณะผู้วิจัยในการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ พบว่าบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการการเรียนรู้ และภารกิจสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลตำบลเสริมงาม กับหน่วยงานเจ้าภาพหลักต้องมีการประสานความร่วมมือเพื่อให้การดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ในฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทอย่างหนึ่งในการดำเนินการสนับสนุนการดำเนินการด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการเสริมสร้างศักยภาพแก่ภารกิจด้านผู้สูงอายุ เนื่องด้วยเทศบาลตำบลเสริมงาม ได้ตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับกิจการของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินการในโรงเรียนผู้สูงอายุ และการสร้างหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเสริมงาม เป็นอย่างยิ่ง

จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากคณะผู้วิจัย และการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตรผู้สูงอายุจากการทดลองนำร่อง พบว่า ผู้สูงอายุได้ให้ทรรศนะที่น่าสนใจเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุว่าสามารถเป็นหลักสูตรที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น โดยสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้สูงอายุในชุมชนมีความรู้สึกตื่นตัวที่ได้มาทำกิจกรรมเริ่มแรกซึ่งเป็นกิจกรรมในหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องและนำมาทดลองใช้ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

4.3.2 การประเมินผลหลักสูตรผู้สูงอายุทดลองนำร่องโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การประเมินผลกิจกรรมโดยพบว่ากิจกรรมตามหลักสูตรผู้สูงอายุสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุนำร่องได้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความร่วมมือของผู้สูงอายุในชุมชน เทศบาล ภาศึเครือข่ายอื่นๆ ซึ่งเมื่อนำร่องกิจกรรมตามหลักสูตรเสร็จสิ้น ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมในหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่อง โดยได้สะท้อนผลการดำเนินกิจกรรมและความพึงพอใจในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว และต้องการให้มีการนำหลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องไปใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

คณะผู้วิจัยได้มีข้อจำกัดในด้านของเวลาในการศึกษาวิจัย ระยะเวลาหลังจากการดำเนินกิจกรรมทดลองนำร่องตามหลักสูตรผู้สูงอายุ โดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยแบ่งเป็นกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมทดลองนำร่อง ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยพบว่า หลักสูตรผู้สูงอายุนำร่องที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 2 มีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสริมงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ผู้เข้ากิจกรรมมีความพึงพอใจในการฝึกอบรมระดับมาก ประเด็นนี้ อภิปรายได้ว่า เนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรมมีความเกี่ยวข้อง ตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุที่ต้องการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ และน่าสนใจ ดังนั้นผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมจึงพร้อมที่จะรับสาระ ความรู้เหล่านี้ เพราะสามารถนำไปใช้ได้ทันที

บทบาทของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมด้านผู้สูงอายุ มีส่วนสำคัญในผลักดันให้เกิดโรงเรียนผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเสริมงาม